

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Eva Stejskalová

**Problematické aspekty zániku a vypořádání společného
jmění manželů**

Diplomová práce

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Problematické aspekty zániku a vypořádání společného jmění manželů* vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité zdroje.

V Humburkách dne 20. prosince 2015

Eva Stejskalová

Poděkování

Za cenné rady, připomínky a odborné vedení při vypracovávání práce děkuji vedoucímu své diplomové práce JUDr. Tomáši Tintěrovi, Ph. D.

Obsah

ÚVOD	6
1 MANŽELSKÉ MAJETKOVÉ PRÁVO	8
1.1 Pojem	8
1.2 Stručný nástin historického vývoje manželského majetkového práva	8
1.3 Manželství v islámských zemích	9
2 ZÁNİK SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ	11
2.1. Zánik manželství	11
2.1.1 Zánik manželství rozvodem	11
2.1.2 Zánik manželství smrtí manžela a prohlášením manžela za mrtvého	11
2.1.3 Neplatnost a neexistence manželství	12
2.2 Změna pohlaví	12
3 PROSTUP INSTITUT SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ DO ODVĚTVÍ VEŘEJNÉHO PRÁVA	14
3.1 Daňové řízení	14
3.2 Trestní právo	15
3.3 Insolvenční řízení	16
4 ZÁSADY UPLATŇOVANÉ V ŘÍZENÍ O VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ	18
4.1 Zásada rovnosti podílů	18
4.2 Pravidlo zohlednění potřeb nezaopatřených dětí	19
4.3 Valorizace a redukce vnosu	20
4.4 Pravidlo zohlednění péče o rodinu a zásluh o nabytí a udržení hodnot	22
5 OBVYKLÉ VYBAVENÍ RODINNÉ DOMÁCNOSTI	23
5.1 Obvyklé vybavení společné domácnosti a obvyklé vybavení domácnosti	23
5.2 Od obvyklého vybavení společné domácnosti k obvyklému vybavení rodinné domácnosti	24
5.3 Rodina a rodinní příslušníci	24
5.4 Základní vybavení rodinné domácnosti	25
5.5 Aplikační přístupy	26

6 BEZDŮVODNÉ OBOHACENÍ A JEHO UPLATNĚNÍ V SOUVISLOSTI SE SPOLEČNÝM JMĚNÍ MANŽELŮ	28
6.1 Obecná úprava bezdůvodného obohacení	28
6.2 Bezdůvodné obohacení ve vztahu ke třetím osobám	28
6.3 Uplatnění nároku z titulu bezdůvodného obohacení mezi manžely za trvání manželství	30
6.4 Promlčení práv mezi manžely	31
7 ODPOVĚDNOST ZA DLUHY	32
7.1 Převzaté dluhy	32
7.1.1 Společný dluh náležející do SJM	33
7.1.2 Výlučný dluh jednoho z manželů	33
7.2 Ochrana manžela před druhým manželem „marnotratníkem“	33
8 ALTERNATIVNÍ ŘEŠENÍ SPORŮ PŘI VYPOŘÁDÁNÍ SJM	36
8.1 Úvod	36
8.2 Zákon o mediaci	36
8.2.1 Využití mediace v již probíhajícím soudním řízení	37
8.3 Smírčí řízení	38
8.4 Senátní rozhodování	39
8.5 Dodatek	40
ZÁVĚR	41
SHRNUTÍ/ABSTRACT	44
KLÍČOVÁ SLOVA/KEY TERMS	44
POUŽITÉ ZDROJE	45

Úvod

Tématem mé diplomové práce jsou *Problematické aspekty zániku a vypořádání společného jmění manželů*. Téma jsem si vybrala zejména proto, že se dotýká téměř každého z nás. Jeho praktičnost a využití je nesporné. Člověk je tvorem společenským a jako takový vstupuje do celé řady mezilidských vztahů. Jedním ze zásadních kroků v životě je uzavření manželství, jako základ společnosti, v kterém zpravidla přibudou i další členové, rozvíjí se tedy další vztahy. Nevznikají však jen nové osobní vztahy, kdy do rodiny přijdou děti, ale nezbytně vzniknou i majetkové vztahy představující nutný základ pro zabezpečení potřeb manželského, resp. rodinného společenství. Je třeba uspokojit potřeby rodiny, což bez majetkového zajištění nelze. Manželé si s sebou do manželství přináší každý svůj výlučný majetek, popřípadě majetek, který nabyli jako podíloví spoluvlastníci ještě před uzavřením manželství. U příležitosti tak významné události, jakým je uzavření manželství, jsou zpravidla obdarováni širokou rodinou či přáteli dary, které jim mají pomoci v materiálním zabezpečení „do začátku“, popř. mají naplnit jiné potřeby manželů. Od samého počátku manželství vstupují manželé do vztahů i k třetím osobám.

Je-li manželství spokojené, plní své funkce, zpravidla nikdo nemá potřebu řešit, kdo je vlastníkem té které věci, komu vzniklo to či ono právo nebo vznikla ta či ona povinnost. Manželé v zásadě využívají věci bez ohledu na okamžik a způsob jejího nabytí (zde lze spatřit odraz institutu obvyklého vybavení rodinné domácnosti). Tato situace je ideální, nikoli však jediná možná. V diplomové práci se zabývám právě několika situacemi, které mohou nastat v případě, kdy z nějakého důvodu došlo k zániku společného jmění manželů (SJM), typicky po rozvodu manželství, kdy je třeba vypořádat masu společného jmění a nastolit právní jistotu v dalším životě bývalých manželů. Dopad na budoucí vypořádání společného jmění mohou mít dluhy jednoho z manželů, resp. na jeho potencionální vypořádací podíl.

Diplomová práce je rozčleněna do osmi částí. V první kapitole je nastíněn vývoj manželského majetkového práva na území České republiky. Pro zajímavost jsem se dotkla vztahů mezi manžely v islámských zemích v reakci na aktuální situaci probíhající uprchlické krize. V jedné kapitole jsem se věnovala zásadám uplatňovaným při vypořádání zaniklého SJM. Těžiště diplomové práce leží v rozboru pojmu obvyklé vybavení rodinné domácnosti, neboť se domnívám, že bez tohoto se nelze obejít, dále v odpovědnosti za závazky, též ve vztahu k nucenému splnění povinnosti v rámci exekučního řízení (výkonu rozhodnutí), možnostem lepšího uspořádání vztahů prostřednictvím mediace.

Cílem mé práce je rozbor několika vybraných problematických aspektů souvisejících se zánikem a vypořádáním společného jmění. Zákonným základem právní úpravy SJM je zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, účinný od 1. 1. 2014. Dalšími jsou zejména občanský soudní řád, trestní zákoník, insolvenční zákon. Z historického pohledu je též důležitý Všeobecný zákoník občanský (ABGB). Ke zpracování jsem využila komentářové literatury a monografií. Bohatým zdrojem úpravy manželských majetkových vztahů je judikatura Nejvyššího soudu České republiky. Zdrojem inspirace je též (na první pohled pro dané téma nepodstatná) Evropská úmluva o lidských právech. Tématu SJM se v různých souvislostech věnuje řada článků v odborných časopisech. Např. Soudní rozhledy č. 11 – 12/2012 se plně věnovaly SJM, jedná se o tematické vydání časopisu, které může sloužit jako inspirace pro zpracování tématu SJM. Domnívám se, že ačkoli byl v době vydání Soudních rozhledů č. 11 – 12/2012 účinný občanský zákoník z roku 1964, pro zpracování tématu SJM se jedná o velmi přínosné zpracování zejm. judikatury Nejvyššího soudu ČR. Odpovědnost za dluhy manželů je přehledně zpracována v článku Odpovědnost za dluhy manžela dle nového občanského zákoníku, uveřejněného v časopise Právní rozhledy č. 19/2014, a tento článek považuji za důležitý pro uvědomění si základních otázek, na které je nezbytné najít odpověď před učiněním si závěru o tom, kdo a v jakém rozsahu odpovídá za dluh a z jakého majetku lze konkrétní dluh uspokojit.

Vycházela jsem též z vlastních pracovních zkušeností, kdy jsem se ve své profesi setkala s řadou lidí, kteří byli účastníky řízení o rozvod manželství nebo o vypořádání SJM (do 31. 7. 1998 bezpodílového spoluvlastnictví manželů). Měla jsem možnost být přítomna jednáním jako soudní zapisovatelka Okresního soudu v Hradci Králové, následně jsem pracovala jako vyšší soudní úřednice téhož soudu zařazená na exekučním oddělení. Nyní pracuji na Finančním úřadě pro Královéhradecký kraj na oddělení daňového procesu (do 30. 4. 2015 na sekci územního pracoviště v Hradci Králové jako exekutor). Zkušenosti ze zaměstnání mě v daném směru velmi obohatily, protože jsem se mohla a nadále mohu bezprostředně stýkat s lidmi, kterých se předmětná problematika týká. Rovněž jsem čerpala ze zkušeností známých a přátel a též ze své osobní zkušenosti v tom nejužším slova smyslu.

Práce je zaměřena na některé aspekty zániku a vypořádání SJM, zejména ve vztahu k rozvodu manželství (s vědomím toho, že SJM nezaniká pouze rozvodem manželství).

Ke zpracování tématu jsem využila metodu analytickou, komparativní a historickou.

Práce vychází z právního stavu k 20. 12. 2015.

1. Manželské majetkové právo

1.1 Pojem

Vše podléhá vývoji v čase. Nejinak tomu je v právu. Manželské majetkové právo je systematicky zařazeno v části druhé občanského zákoníku, upravující rodinné právo. Tento pojem je zavádějící, neboť může vyvolat dojem, že do manželského majetkového práva spadají pouze ustanovení úpravy společného jmění manželů. Ovšem náleží sem i dědické právo, otázky bydlení a vyživovací povinnosti manželů, tedy práva a povinnosti z těchto vztahů plynoucí a s nimi související.

Manželství i manželské majetkové právo jsou vybudovány na zásadě rovnosti, která vyplývá z celkového pojetí rekodifikovaného soukromého práva.¹ Toto pojetí je též odrazem ústavních principů vyjádřených zejména v Listině základních práv a svobod v první větě článku 1, který říká: “Lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti i v právech,” ve vztahu k majetkovému právu pak v článku 11, který zní: “Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. Dědění se zaručuje.”

1.2 Stručný nástin historického vývoje manželského majetkového práva

V novodobých dějinách byl základem občanského práva Všeobecný zákoník občanský² z roku 1811, který byl do českého právního řádu přijat tzv. recepční normou – zákonem č. 11/1918 Sbírky zákonů a nařízení státu československého. V období po 2. světové válce byl přijat zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, který přinesl úpravu zákonného majetkového společenství. V zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, zakotvil institut bezpodílového spoluvlastnictví manželů, který existoval do 31. 7. 1998. Zásadní změnu v pojetí manželského majetkového práva přinesla novela občanského zákoníku z roku 1964 provedená zákonem č. 91/1998 Sb., a to s účinností od 1. 8. 1998, kdy náš právní řád zná institut společného jmění manželů.

Společné jmění manželů oproti bezpodílovému spoluvlastnictví manželů má širší dopad do majetkové sféry manželů. Přijetím těchto norem byl učiněn nezbytně nutný krok, vyžádaný si porevolučním vývojem ve společnosti. Bezpodílové spoluvlastnictví manželů dopadlo pouze na hmotné věci, což již neodpovídalo soudobým potřebám.

¹ Více k pojetí rovnosti SKARKOVÁ, Tereza. Rovnost jako právní kategorie. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2013, roč. 8, č. 1, s. 7 – 26.

² Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (zkráceně ABGB)

1. 1. 2014 vstoupil v účinnost zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který je rekonstrukcí soukromého práva, zahrnující též ustanovení o společném jmění manželů, v jehož souvislosti přináší některé nové instituty a v některých směrech odlišné přístupy.

1.3 Manželství v islámských zemích

Zajímavý může být pohled na manželství, resp. manželské majetkové právo např. z pohledu islámu. Jde o pohled diametrálně odlišný od evropského pojetí, ale rozhodně toto je prosto nezajímavostí. Pro mne, jako středoevropanku, je běžné se setkávat s problémy ve vzájemné komunikaci mezi dvěma partnery. Představa, kdy je manželství založeno na principu odlišném od monogamie, je poněkud zvláštní. Jak je možné fungování a nakládání s majetkem v manželství, v němž je zainteresováno více lidí než dva? Velice krátce jsem nahlédla i na toto téma, a to spíše ze zvědavosti, neboť právně, s ohledem na silné zakořenění náboženství, není “světská” právní regulace základem, na kterém jsou rodinné a z nich další plynoucí vztahy založeny.

V islámských zemích a vlastně i v jiných zemích, které jsou silně nábožensky založené, je nazírání na rodinu jiné. Rodina je v zásadě společenství, které má velmi silné vazby jednoho člena na druhého. Ať již jde o vazby citové nebo i majetkové, kdy jeden z rodiny finančně zabezpečuje další členy rodiny. Nemusí jít o manžele, ale o širší příbuzenstvo. V některých zemích je možné, že jeden člověk zabezpečuje hmotné potřeby dalších deseti lidí, tito jsou na něm existenčně závislí. Za takové situace je pak nezbytná potřeba soudržnosti a respektu k dalším členům.

“Islámské rodinné právo patří k těm složkám islámského práva, které nejvydatněji vzdorují sekularizačním tendencím.”³ Oproti našemu běžnému nazírání na manželství jako na spojení jednoho muže a jedné ženy, islámské právo povoluje muži uzavřít manželství s více ženami, pokud je schopen uživit a zabezpečit všechny manželky, a to nejen po materiální stránce. Musí ke všem být spravedlivý. Manželství se uzavírá na základě dohody mezi nastávajícím manželem a otcem nevěsty. Dohoda zahrnuje též zpravidla ujednání o výši daru, resp. “obvěnění”, který vyplácí manžel nevěstě, v některých zemích je tento dar, případně jeho část vyplácena otci nevěsty, (nadto lze ujednat jakési odstupné pro ženu v případě, že dojde z viny muže k rozpadu manželství). Z tohoto daru jsou prostředky použity buď na pořízení svatebních šatů nevěsty, případně jiného oblečení, nebo vybavení pro domácnost. Záleží na okolnostech, za kterých je manželství uzavíráno, na postavení ženy, na zvyklostech

³ OSTŘANSKÝ, Bronislav. *Malá encyklopedie islámu a muslimské společnosti*. 1. vydání. Praha: Libri, 2009, s. 121.

jednotlivých zemí a dalším. Nicméně vždy pro muže vstupujícího do manželství plyne povinnost dostatečně zabezpečit ženu a recipročně žena je povinna muži svou poslušností. V islámských zemích v podstatě neexistuje instituce společného jmění manželů.^{4 5} Společné vlastnictví věci manžely nemá ve společnosti opory a jako takové není uznáno.⁶

Toto kratičké a povrchní nahlédnutí do úpravy islámského manželského práva je pojato jen jako zajímavý protiklad českého pojetí. Ovšem za stavu, kdy je v současnosti často mediálně skloňováno spojení “uprchlická krize”, kdy na evropský kontinent přichází zástupy osob žádajících o azyl, jeví se tato vsuvka býti aktuální. Žadatelé o azyl, jak všeobecně známo, se rekrutují z řad osob patřícího náboženským vyznáním k islámu.

⁴ OSTŘANSKÝ, Bronislav. *Malá encyklopedie islámu a muslimské společnosti*. 1. vydání. Praha: Libri, 2009, s. 121 - 123.

⁵ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 127 – 130.

⁶ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu: Luboš Kropáček*. 5. vydání. Praha: Vyšehrad, 2011, s. 292.

2 Zánik společného jmění manželů

K zániku společného jmění manželů dochází z několika zákonných důvodů.⁷ Ať už je tento důvod jakýkoli, který zákon připouští, po zániku SJM následuje fáze vypořádání. Nejčastějším je zánik společného jmění jako důsledek zániku manželství v souvislosti s rozvodem nebo smrtí jednoho, popřípadě obou manželů. S tím těsně souvisí i zánik manželství prohlášením manžela za mrtvého, případně též prohlášení manželství za neplatné. Dalšími důvody, vedoucími k nutnosti provést vypořádání, jsou ty, které nejsou nutně spojeny se zánikem manželství. Jedná se o prohlášení konkurzu na majetek jednoho (nebo obou) manželů a o uložení trestněprávní sankce v podobě trestu uložení propadnutí majetku.

2.1. Zánik manželství

2.1.1 Zánik manželství rozvodem

Manželství za života obou manželů zaniká rozvodem manželství. Pravomoc rozhodovat o rozvodu manželství náleží výlučně soudu.⁸ Pro určení místní příslušnosti platí zásada vyjádřená v zákoně: „Pro řízení je příslušný soud, v jehož obvodu mají nebo měli manželé poslední společné bydliště v České republice, bydlí-li v obvodu tohoto soudu alespoň jeden z manželů.“⁹

2.1.2 Zánik manželství smrtí manžela a prohlášením manžela za mrtvého

Smrtí člověka zaniká jeho právní osobnost.¹⁰ S tímto okamžikem zákon spojuje celou řadu právních následků. Jedním z nich je právě zánik manželství. Občanský zákoník v § 764 odst. 1 větě první stanoví: „Zanikne-li manželství smrtí manžela, posoudí se majetkové povinnosti a práva bývalých manželů v rámci řízení o dědictví podle toho majetkové režimu, který existoval mezi manžely, popřípadě i podle pokynů, které zemřelý manžel ještě za svého života ohledně svého majetku pro případ smrti učinil.“

Zákon pamatuje též na případy, kdy zde není běžný stav věci, tzn. není možno ohledat tělo zemřelého a na základě této prohlídky vydat úmrtní list.¹¹ Naopak je zde pouze předpoklad, že člověk zemřel. Tento předpoklad však musí být důvodný. „Na návrh osoby,

⁷ § 754 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁸ Pravomoc soudu rozhodovat o rozvodu manželství vyplývá z ustanovení § 1 z. č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

⁹ § 383 věta první zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰ Dle § 23 občanského zákoníku člověk má právní osobnost od narození až do smrti.

¹¹ § 26 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

která na tom má právní zájem, prohlásí soud za mrtvého člověka, o němž lze mít důvodně za to, že zemřel, a určí den, který se pokládá za den jeho smrti.“^{12 13}

2.1.3 Neplatnost a neexistence manželství

V případě neplatnosti nebo neexistence manželství je zde specifická situace. V případě zdánlivého manželství zde manželství neexistuje a není ani připuštěna možnost, že by mohlo dojít jakýmkoli způsobem ke konvalidaci.¹⁴ Naproti tomu jde-li o neplatné manželství, pak zde je přístup poněkud odlišný, neboť zákon na takové manželství pohlíží jako na platné. Činí tak do té doby, než je manželství prohlášeno za neplatné.¹⁵ Neplatné manželství může zkonvalidovat a stát se platným. Na tyto případy dopadají ustanovení § 682 a § 683 občanského zákoníku. Bylo-li však manželství prohlášeno soudem za neplatné, pak je třeba obdobně aplikovat ustanovení o právech a povinnostech majetkového charakteru jako u rozvedených manželů v době po rozvodu.¹⁶

2.2 Změna pohlaví

U nás se jedná o dosud právně neregulovaný způsob zániku manželství. Jako důvod zániku manželství jej přinesl do právního řádu až nový občanský zákoník. Zákon se ovšem omezuje na konstatování, že změnou pohlaví manželství zaniká.¹⁷

V praxi bude tento důvod zřejmě výjimečným s ohledem na již samotnou příčinu, tj. chirurgický zákrok vedoucí ke změně pohlaví. Rozhodne-li se osoba, žijící v manželství pro změnu pohlaví, pak bude patrně logicky následovat faktické ukončení soužití manželů dříve, než k zákroku dojde. Samotný proces změny je dlouhodobou záležitostí, tedy v době jejího průběhu, bude zpravidla manželství ukončeno rozvodem. Též lékařská praxe vyžaduje před provedením změny pohlaví doložení, že člověk již nežije v manželství (popř. partnerství). Nelze vyloučit, že člověk bude chtít ve svazku setrvat. Trvá-li na tom, pak dle nynější právní úpravy je jediným východiskem rozvod manželství a následné uzavření partnerství dle zákona

¹² § 71 odst. 1 tamtéž

¹³ Dle § 71 odst. 2 věta druhá občanského zákoníku prohlášením manžela za mrtvého zaniká manželství dnem, který se pokládá za den jeho smrti; totéž platí o registrovaném partnerství.

¹⁴ k majetkovým povinnostem a právům muže a ženy § 679 občanského zákoníku

¹⁵ § 681 občanského zákoníku

¹⁶ § 686 odst. 1 tamtéž

¹⁷ § 29 odst. 2 tamtéž

o registrovaném partnerství.¹⁸ Jiné alternativy, např. přímou změnu manželství v registrované partnerství, zákon nezná.^{19 20}

Došlo-li zániku manželství, pak je nezbytné jeho vypořádání. Případy, kdy dochází k zániku manželství, jsou uvedeny výše. Nejedná se však o jediné případy, kdy bude třeba vypořádat společné jmění. O dalších případech, kdy nezbytně následuje fáze vypořádání, je pojednáno v další kapitole.

¹⁸ zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, v platném znění

¹⁹ srov. rozsudek Velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. července 2014, stížnost č. 37359/09

²⁰ více např. CHALUPSKÁ, Lenka. *Transsexualita v českém právním řádu v kontrastu cizích moderních úprav* [online]. pravni prostor.cz, 25. 9. 2014 [cit. 2. 12. 2015]. Dostupné na <<http://www.pravni-prostor.cz/clanky/rekodifikace/transsexualita-v-ceskem-pravnim-radu-v-kontrastu-cizich-modernich-uprav>>

3 Prostup institutu společného jmění manželů do odvětví veřejného práva

Společné jmění manželů není institutem s výlučným dopadem pouze a jen do sféry soukromého práva. Z pohledu veřejného práva lze zmínit např. daňový řád, trestní zákoník nebo insolvenční zákon. Rovněž v právních předpisech, jakými je občanský soudní řád nebo exekuční řád má institut SJM své místo.

3.1 Daňové řízení

Daňová povinnost je taková povinnost, která v zásadě stíhá každou osobu, ať již v souvislosti s tím, že osoba má vlastnické právo k nemovité věci nebo vyvíjí samostatnou výdělečnou činnost či je zaměstnancem a její příjmy podléhají dani z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti. Toto samo o sobě neznamená nutný dopad na společné jmění manželů.

Daňové řízení se rozpadá do několika fází. Nejvýznamnější fází, kde se můžeme setkat s dopady na SJM, je fáze exekuční.²¹ „Týká-li se daňová exekuce majetku patřícího do společného jmění manželů nebo majetku manžela dlužníka, má manžel dlužníka ohledně tohoto majetku stejné postavení jako dlužník; v pochybnostech se má za to, že majetek patří do společného jmění.“²²

Provádění daňové exekuce dle daňového řádu je úzce navázáno na ustanovení občanského soudního řádu.²³ Pravidla daňové exekuce podléhají nejen právním předpisům.²⁴ Daňové řízení se musí řídit i dalšími (myšleno nikoli právními) předpisy. Jedná se o různé pomůcky, pokyny a metodiky, vydávané orgány finanční správy, upravující obecné instituty daňového řízení, jiné mají vztah pouze k dílčím řízením či spočívají pro finanční správu v závazném výkladu či v povinnosti závazné aplikace určitých ustanovení právních předpisů.^{25 26}

²¹ Dle § 134 odst. 3 písm. b), bod 3. zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů, se daňové řízení skládá podle okolností z dílčích řízení, ve kterých jsou vydávána jednotlivá rozhodnutí. Dílčím řízením se pro účely tohoto zákona rozumí řízení exekuční.

²² § 185 odst. 1 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů

²³ Dle § 177 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů

(1) Nestanoví-li tento zákon jinak, postupuje se při daňové exekuci podle občanského soudního řádu.

(2) Pravomoci správce daně, jakožto exekučního orgánu, upravuje výlučně tento zákon. Tam, kde vystupuje správce daně coby oprávněný z exekučního titulu, použijí se obdobně ustanovení občanského soudního řádu upravující postavení oprávněného.

²⁴ např. Pokyn č. MF-4 o stanovení lhůt při správě daní, č. j. MF-111307/2013/39. Dostupné na <<http://www.financnisprava.cz/cs/dane-a-pojistne/legislativa-a-metodika/pokyny-mf/2014>>

²⁵ např. Metodické stanovisko k přípustnosti zřídit zástavní právo k majetku v zaniklém a dosud nevypořádaném SJM pro dluhy manžela vzniklé po zániku manželství, vydané Generálním finančním ředitelstvím dne 19. 11. 2015, pod č. j. 118210/15/7100-50133-806918.

Při výkonu správy daní, zejména tedy v uvedené daňové exekuci, není oblast SJM marginálním jevem, ale poměrně frekventovanou a živoucí právní materií, vyžadující pro účely správné aplikace dotčených právních norem správcem daně bližší specifikaci.

3.2 Trestní právo

Odráz společného jmění v trestním zákoníku²⁷ nalezneme v ustanoveních upravujících trest propadnutí majetku, kde je v § 66 odst. 4 stanoveno: „Výrokem o propadnutí majetku zaniká společné jmění manželů.“

„K zániku společného jmění manželů dochází s přihlédnutím ke znění tohoto zákonného ustanovení bez ohledu na to, že trest propadnutí majetku byl uložen stejným rozhodnutím oběma manželům nebo zda trest zahrnuje celý nebo jen část majetku pachatele.“²⁸

Zde se již ve srovnání s daňovým řízením institut společného jmění manželů vyskytuje sporadicky. Lze dovodit, že tomu tak je s ohledem na skutečnost, že za spáchaný trestný čin je ukládána trestněprávní sankce, která postihuje právě pachatele trestného činu, v tomto případě se jedná o trest majetkového charakteru. Není zjevně zájmem zákonodárce, aby trest měl dalších negativních dopadů na další osoby, tj. osoby pachateli blízké. Trest propadnutí majetku není zcela běžně trestními soudy ukládaným trestem, též s ohledem na nutnost splnění podmínek pro jeho uložení.

Nicméně žádné rozhodnutí v daňovém řízení samo o sobě nemá vliv na zánik společného jmění manželů. Pouze dochází k tomu, že postup správce daně musí zohledňovat skutečnost, zda je daňovou exekucí postihován majetek ve společném jmění. Oproti tomu v trestním řízení, je-li uložen trest propadnutí majetku (a to s ohledem na již výše uvedené nerozhodno, zda je tento trest ukládán jednomu nebo oběma manželům současně), pak k zániku SJM dochází ze zákona. Jedná se tedy o jednu ze situací, kdy k zásahu do majetkového společenství manželů dochází v tom nejzásadnějším významu, tj. k zániku SJM za trvání manželství.

²⁶ Uvedená metodická stanoviska zapracovávají jednak znění právních předpisů, rozhodnutí soudů, tak i výsledky seminářů a jednání uskutečněných v oblasti finanční správy.

²⁷ zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

²⁸ ZELENKA, Pavel. In DRAŠTÍK, Antonín (ed). *Trestní zákoník : Komentář. 1. díl.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 541 (§ 66 trestního zákoníku).

3.3 Insolvenční řízení

Insolvenční řízení je jedním z dalších řízení, v kterých se institut SJM odráží poměrně výrazně. Vzhledem k neustále rostoucímu množství úpadků, které insolvenční soudy prohlašují a následně řeší, je velká část úpadců osobami žijícími v manželství, je tak nezbytné, aby právní úprava zahrnovala i řešení těchto situací. A to s ohledem na trvání, resp. zánik společného jmění dlužníka a jeho manžela. „Prohlášením konkurzu zaniká společné jmění dlužníka a jeho manžela.“²⁹ „Po prohlášení konkurzu se provede vypořádání společného jmění manželů, které

a) zaniklo podle odstavce 1,³⁰

b) do prohlášení konkurzu zaniklo, ale nebylo vypořádáno, nebo

c) bylo zúženo smlouvou nebo rozhodnutím soudu a do prohlášení konkurzu nebylo vypořádáno.“³¹

Došlo-li tedy k zániku SJM prohlášením konkurzu, bude nezbytné SJM vypořádat. Ale stejně tomu tak bude v případě, kdy k zániku SJM došlo již dříve, tedy před prohlášením konkurzu, avšak v okamžiku prohlášení konkurzu nedošlo k jeho vypořádání.³² Může tak nastat více situací, které budou vyžadovat soudní rozhodnutí nebo uzavření dohody o vypořádání SJM. Bude-li třeba soudní intervence, insolvenční správce je oprávněn podat návrh k soudu, aby tento vypořádal zaniklé SJM. Insolvenční správce je tak aktivně legitimován k podání žaloby. Naopak v případě, kdy zde bude prostor pro uzavření dohody o vypořádání SJM, je insolvenční správce stranou dohody místo dlužníka samotného.^{33 34}

Samotné uzavření dohody o vypořádání SJM, jejímiž účastníky jsou insolvenční správce, na straně jedné, a manžel dlužníka, na straně druhé, není dostačující. Předpokladem pro to, aby uzavřená dohoda nabyla právního významu, je absence nesouhlasu věřitelského

²⁹ § 268 odst. 1 věta první zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů

³⁰ § 268 odst. 1 insolvenčního zákona: „Prohlášením konkurzu zaniká společné jmění dlužníka a jeho manžela; byl-li vznik společného jmění dlužníka a jeho manžela vyhrazen ke dni zániku manželství, má prohlášení konkurzu stejné majetkoprávní účinky jako zánik manželství.“

³¹ § 268 odst. 2 insolvenčního zákona

³² BUDÍN, Petr. In KOZÁK, Jan, BUDÍN, Petr, DADAM, Alexandr, PACHL, Lukáš. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení : Komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 617 - 619 (§ 268 insolvenčního zákona).

³³ § 270 odst. 1 insolvenčního zákona

³⁴ BUDÍN, Petr. In KOZÁK, Jan, BUDÍN, Petr, DADAM, Alexandr, PACHL, Lukáš. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení : Komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 621 - 622 (§ 270 insolvenčního zákona).

výboru a rozporu s právními předpisy. Konečným předpokladem je schválení takovéto dohody insolvenčním soudem.³⁵

Dle výše uvedené je zřejmé, že proces uzavření dohody insolvenčním správcem a manželem dlužníka může být poměrně složitou procedurou, která vyžaduje souhlas dalšího orgánu, jakým je věřitelský výbor, a insolvenčního soudu. Je zde tedy poměrně výrazně omezena autonomie vůle dlužníka a jeho manžela, resp. autonomie vůle dlužníka je vyloučena tím, že je zde uplatněna vůle insolvenčního správce. Je otázkou, zda takový stav je v souladu s principy soukromého práva, kde se uplatňuje princip autonomie vůle. Manželu – úpadci je v rámci insolvenčního řízení vnucena vůle insolvenčního správce a dlužníkovy manžela, pokud uzavřou dohodu o vypořádání. Zákon sice umožňuje úpadci určitou obranu, ale do popředí vystupuje zájem věřitelů na co nejvyšší uspokojení svých pohledávek vůči dlužníku. Tedy není předpokladem, že by dlužníková vůle sehrávala zásadní roli.

Prohlášení konkurzu je nepochybně jedním z dalších negativních a nikoli výjimečných případů, kdy dochází k zániku společného jmění.

Výše byly nastíněny některé případy, kdy se institut společného jmění manželů uplatní, někdy ve větší míře, jindy v menší míře v předpisech veřejného práva. Tyto situace však nejsou jediné, kdy se SJM promítá ve veřejnoprávních předpisech. Dochází k tomu i v případě řízení o výkon rozhodnutí dle občanského soudního řádu³⁶, kde došlo k zásadním a výrazným změnám, které jsou obsaženy v § 262a a § 262b³⁷, zejména se jedná o povinnost soudu zjistit existenci/neexistenci listin o manželském majetkovém režimu. Ve stejném duchu byl takto zásadně novelizován exekuční řád.³⁸

Tato problematika je natolik obsáhlá, že zde byl prostor pro pouhé zmínění se o tomto řízení, kde se též odráží institut společného jmění manželů.³⁹

³⁵ § 271 insolvenčního zákona

³⁶ zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

³⁷ Uvedená změna občanského soudního řádu byla provedena zákonem č. 139/2015 Sb.

³⁸ zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů

³⁹ Více v kapitole 7 Odpovědnost za dluhy

4 Zásady uplatňované v řízení o vypořádání společného jmění

Při vypořádání SJM zákon preferuje dohodu manželů o uspořádání jejich majetkových poměrů pro dobu po zániku nebo částečném zániku SJM. Rozhoduje-li o vypořádání soud, řídí se pravidly, která stanoví zákon. Jejich zakotvení v občanském zákoníku odráží požadavek na to, aby vypořádání bylo spravedlivé.⁴⁰

Dle § 740 OZ soud rozhoduje o vypořádání podle stavu, kdy nastaly účinky zániku SJM, resp. jeho zúžení, zrušení.

4.1 Zásada rovnosti podílů

„Podíly obou manželů na vypořádávaném jmění jsou stejné.“⁴¹ Toto pravidlo představuje zásadu, na které je vypořádání budováno.⁴² Pokud je třeba se odchýlit, pak je nezbytné tzv. disparitu podílů na majetku a závazcích podložit zvláštními okolnostmi případu. Pravidlo rovnosti podílů představuje obecnou směrnicí s možností odchýlení se.⁴³ Soudní praxe též zastává stanovisko, že odklon od principu rovnosti je postupem naprosto výjimečným. Dojde-li přesto soud k závěru, že jsou zde dány okolnosti pro uplatnění disparity podílů, pak musí být tyto příčiny zásadního charakteru a respektovat poměry jednotlivě řešeného případu.⁴⁴

Zásada rovnosti podílů vychází z rovných povinností a práv manželů, z jejich vzájemných povinností jako úcty jednoho k druhému, věrnosti, povinnosti žít spolu, respektu k důstojnosti, povinnosti vytvářet zdravé rodinné prostředí, společné péče o děti a dalších.⁴⁵

Projevem disparity může být její vyjádření zlomkem či procentem nebo příkázáním jednomu z manželů určitého počtu věcí, kdy ohledně téměř všech bude povinen druhému z manželů zaplatit polovinu hodnoty věcí a ohledně zanedbatelného množství věcí mu

⁴⁰ Otázka uplatňování principu spravedlnosti je řešena i na úrovni Ústavního soudu – viz např. náleží Ústavního soudu ze dne 5. 8. 2010, sp. zn. II. ÚS 3168/09, kde uvedl: „Ústavní soud považuje za samozřejmé a určující pro nalézání práva, že vždy je nezbytné vycházet z individuálních okolností každého jednotlivého případu, které jsou založeny na skutkových zjištěních. Mnohé případy a jejich specifické okolnosti mohou být - jako v dané věci - značně komplikované a netypické; to však nevyvazuje obecné soudy z povinnosti udělat vše pro spravedlivé řešení, jakkoliv se to může jevit složité, přičemž v rovině jednoduchého práva je nutné za účelem dodržení shora uvedených principů posuzovat individuální okolnosti daného případu též prizmatem kogentního ustanovení § 3 odst. 1 občanského zákoníku, které je v rovině jednoduchého - podústavního práva odrazem shora vymezeného ústavního požadavku nalezení spravedlivého řešení.“

⁴¹ § 742 odst. 1 písm. a) občanského zákoníku

⁴² rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 4. 2012, sp. zn. 22 Cdo 2111/2010, z kterého vyplývá, že princip rovnosti při vypořádání je zachován i v případě zániku SJM prohlášením konkurzu na majetek manžela.

⁴³ ZUKLÍNOVÁ, Michaela, PSUTKA, Jindřich. *Spoluvlastnictví a společné jmění manželů: § 136 - § 151 občanského zákoníku : podrobný komentář k jednotlivým ustanovením včetně vybrané judikatury a komentáře k právní úpravě této problematiky v novém občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.)*. Praha: Linde, 2012, s. 130.

⁴⁴ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 3. 2012, sp. zn. 22 Cdo 3637/2010

⁴⁵ § 687 a násl. OZ

povinnost k zaplacení poloviny hodnoty věcí uložena nebude. Dále může být jednomu z manželů přikázán dluh bez uložení povinnosti druhému manželu uhradit druhou polovinu.⁴⁶

Případy disparity mohou mít různé důvody a lze je tak rozčlenit do skupin. Např. Michal Králík je dělí do tří kategorií, a to:

1. negativní okolnosti v manželství, kam řadí případy, kdy jeden z manželů zaujímá negativní postoj k práci tím, že nepracuje nebo se práci vyhýbá, manželé nevedou společnou domácnost a odděleně hospodaří, gamblerství, požívání návykových látek, nevěra, alkoholismus, nadměrné zadlužování SJM, domácí násilí a další;

2. princip zásluhovosti (představující opak k předchozímu bodu), kdy se např. jeden z manželů svým mimořádným úsilím zasloužil o získání společného majetkového prospěchu;

3. další okolnosti ovlivňující výši podílů při vypořádání, kam jsou řazeny zejm. potřeby dětí, které byly svěřeny do péče jednoho z manželů, způsobená škoda, platby výživného na dítě z předchozího svazku, vynakládání prostředků na věci osobní potřeby jednoho z manželů.⁴⁷

Princip rovnosti podílů může vyvolávat dojem, že jde o objektivní charakter vypořádání, tedy jednoduše „vše na polovinu.“ Vzhledem k tomu, že na straně každého z manželů budou jiné okolnosti, které výši jeho podílu na SJM ovlivňují, pak rovnosti z logiky věci nebude moci být nikdy dosaženo. Domnívám se, že z tohoto důvodu podíly nebudou nikdy stejné, neboť zde budou vždy právě určité skutečnosti, které budou více vyznívat ve prospěch jednoho z manželů.

4.2 Pravidlo zohlednění potřeb nezaopatřených dětí

Jedním z pravidel pro vypořádání je zakotvení zásady, dle níž je třeba přihlídnout k potřebám nezaopatřených dětí. Zákonem není řečeno, jakým způsobem se potřeby nezaopatřených dětí mají zohlednit. K tomu dochází soudní praxe.⁴⁸ K samotnému vypořádání je třeba přistupovat také z pohledu vhodnosti, kdy je třeba posoudit, která věc může kterému manželovi, popř. právě též nezaopatřenému dítěti sloužit. Může se jednat o věci movité i nemovité.⁴⁹

⁴⁶ KRÁLÍK, Michal. Judikatura NS: Parita a disparita podílů při vypořádání SJM (BSM). *Soudní rozhledy*, 2012, č. 11-12, s. 383 – 390.

⁴⁷ tamtéž

⁴⁸ rozhodnutí R 70/1965 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek: „zřetel na potřeby nezletilých dětí je třeba posoudit podle povahy, určení a životnosti věcí, které se mají vypořádat, zejména pak i se zřetelem k tomu, zda konkrétní věc může být užívána i jinými osobami, případně zda bude a po jak dlouhou dobu užívána dětmi.“ Na toto rozhodnutí odkazuje např. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 5. 2004, 22 Cdo 1037/2004.

⁴⁹ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2011, sp. zn. 22 Cdo 3272/2010

Z logiky řešeného pak vyplývá, že nemá opodstatnění se při vypořádání SJM zabývat věcmi, ke kterým má vlastnické právo samo dítě, naopak takové věci jsou z vypořádání vyloučeny.⁵⁰ Přičemž takových věcí bude celá řada. Dítěti mohou být darovány k různým příležitostem hodnotnější věci, jako např. tablet, počítač, zařízení dětského pokoje. Takové věci nelze činit předmětem vypořádání, když nejsou součástí SJM.

Zde se zdánlivě odlišné přístupy snaží dosáhnout téhož, tedy spravedlivého vypořádání. Dle jednoho se přihlíží k potřebám nezaopatřených dětí v tom smyslu, že vypořádávané věci, které mohou sloužit jak potřebám dětí, tak potřebám manžela, kterému byly děti svěřeny do péče, připadnou tomuto manželovi. Naproti tomu druhý přístup zohledňuje potřeby nezaopatřených dětí ve smyslu možného odklonu od pravidla rovnosti podílů na vypořádávaném jmění, tedy k disparitě podílů. Oba přístupy mají své racionální jádro. V tomto případě bude východiskem pečlivého posouzení skutkových okolností konkrétního případu. Není ani vyloučena možnost přistoupit ke kombinaci uvedeného, tj. věci, které bude moci využít nezaopatřené dítě i manžel, jemuž bylo dítě svěřeno do péče, přikázat do majetku tohoto manžela a zároveň přistoupit k uplatnění disparity, bude-li takové řešení mít své opodstatnění.⁵¹ Domnívám se, že takový přístup se může jevit jako projev rozumného uspořádání poměrů pro budoucí život dotčených osob.

4.3 Valorizace a redukce vnosu

Další pravidlo, které je třeba ctít, je upraveno v 742 občanského zákoníku; zní: *„Každý z manželů nahradí to, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho výhradní majetek a každý z manželů má právo žádat, aby mu bylo nahrazeno, co ze svého výhradního majetku vynaložil na společný majetek.“*

Z uvedeného je patrné, že zatímco z první části pravidla vyplývá ex lege povinnost nahradit výdaje učiněné ve prospěch výlučného majetku manželka, v druhém případě jde o dispozici manžela žádat o náhradu toho, co sám ze svého investoval do SJM. S těmito zásadami je spjata další, která v občanském zákoníku z roku 1964 chyběla. § 742 odst. 2 OZ vnáší do systému vypořádání SJM pevnější podklad, a to v této podobě: *„Hodnota toho, co ze společného majetku bylo vynaloženo na výhradní majetek manžela, stejně jako hodnota toho, co z výhradního majetku manžela bylo vynaloženo na společný majetek, se při vypořádání společného jmění započítává zvýšená nebo snížená podle toho, jak se ode dne vynaložení*

⁵⁰ např. HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Manželství a paragrafy*. 1. vydání. Praha. Vydavatelství a nakladatelství Computer Press, 2000, s. 33 – 34.

⁵¹ srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2010, sp. zn. 22 Cdo 3272/2010

majetku do dne, kdy společné jmění bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo, zvýšila nebo snížila hodnota té součásti majetku, na niž byl náklad vynaložen.“

Oproti dřívější právní úpravě se ke zvýšení hodnoty majetku patřícího do SJM, ke kterému došlo v důsledku vynaložených prostředků náležejících výhradně jen jednomu z manželů, nepřihlíželo, pak tento manžel mohl požadovat úhradu jen v takové výši, kolik vynaložil. Nejvyšší soud ve svých rozhodnutích⁵² tento stav podepřel odůvodněním, že do společného jmění náleží věc, která je oběma společná, a to právě ve zvýšené hodnotě. Z takto zvýšeného hodnoty bylo třeba vyjít při určení podílů na SJM. Proti tomu však došlo-li ke snížení původní hodnoty věci, pak se k takovému stavu povinně přihlédlo a prostředky, které vynaložil jeden manžel, mu nebyly plně hrazeny, ale došlo k redukci v takové poměrné výši, v jaké došlo ke snížení hodnoty.

Takový stav bylo lze přijmout jen s rozpaky, když zde nebyl plně zachován princip proporcionality, protože na jedné straně nebylo bráno v potaz zvýšení hodnoty společné věci při investici výlučných prostředků jednoho manžela, a naopak došlo-li ke snížení hodnoty věci, pak se tato skutečnost zohlednila. Nicméně řešením této nerovnováhy byla možnost odchýlit se od zásady rovnosti při vypořádání SJM, tj. mohla zde být uplatněna disparita podílů.

Současná právní úprava je koncipována jinak. Je zde položen důraz na prvek právní jistoty a spravedlnosti, což se jeví jako zásadní východisko.

M. Žíla ve svém článku⁵³ poukazuje na další zajímavou problematiku, která je s valorizací a redukcí vnosů spojena. Dle jeho názoru není úplně zřejmé, jestli valorizace dopadá na případy, kdy ke zvýšení hodnoty věci došlo kvůli změnám na trhu bez závislosti na investicích, nebo v důsledku realizované investice. Přiklání se k názoru, že se valorizace vztahuje jen na případy, kdy došlo ke zvýšení hodnoty věci v důsledku provedených investic. Mezi investicí a zvýšením hodnoty tak musí být příčinná souvislost, bez níž není možné dojít k závěru, že je třeba vnos zvyšovat.

S tímto závěrem se ztotožňuji, neboť se mi jeví jako spravedlivé nahradit manželovi, který investoval své výlučné prostředky do společného jmění v té poměrné výši, o kterou se zvýšila hodnota věci, a nikoli v té výši, na kterou měly vliv okolnosti zcela nezávislé na vůli a

⁵² např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 22 Cdo 2902/2005

⁵³ ŽÍLA, Michal. *Valorizace a redukce vnosu při vypořádání společného jmění manželů dle nového občanského zákoníku* [online]. epravo.cz, 13. prosince 2013 [cit. 8. dubna 2015]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/valorizace-a-redukce-vnosu-pri-vyporadani-spolecneho-jmeni-manzelu-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku-93110.html>>.

snaze manžela, ke kterým došlo bez přičinění právě tohoto manžela. Ten by tak byl nedůvodně zvýhodněn.

4.4 Pravidlo zohlednění péče o rodinu a zásluh o nabytí a udržení hodnot

Tato pravidla doplňují výše uvedená. Je obvyklé, že jeden z manželů se věnuje péči o děti a rodinnou domácnost více, zatímco druhý zabezpečuje jiné potřeby rodiny. Je tak vyvažována např. osobní péče o malé děti manželkou tím, že se manžel stará o hmotné zabezpečení rodiny. Zde je třeba hodnotit různé faktory vycházející z okolností konkrétního případu. „Vždy je však nezbytné zvažovat, zda ten z manželů, který osobně a bezprostředně o rodinu nepečuje, zajišťuje její potřeby jiným způsobem v náležitém rozsahu, a také jak k plnění této povinnosti přistupuje.“⁵⁴ Tento přístup opět vychází z primární zásady rovnosti podílů na vypořádávaném jmění. Uplatnění disparity podílů je nutno posuzovat vždy přísně ve vztahu k jednotlivým případům.

Uvedené se týká obdobně i pravidla, že se přihlédne k zásluhám každého z manželů o nabytí a udržení majetkových hodnot patřících do SJM.

⁵⁴ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2012, sp. zn. 22 Cdo 1096/2011

5 Obvyklé vybavení rodinné domácnosti

5.1 Obvyklé vybavení společné domácnosti a obvyklé vybavení domácnosti

Občanský zákoník z roku 1964 znal pojem *obvyklé vybavení společné domácnosti*. Definování pojmu bylo ponecháno judikatuře v těsné souvislosti s konkrétním případem, nemělo tak pevně daného obecného vymezení.⁵⁵ Občanský zákoník z roku 1964 v § 148 odst. 2 modifikoval rozsah SJM zúžením na návrh některého z manželů, a to právě až na věci *tvořící obvyklé vybavení rodinné domácnosti*.

Obvyklou může být pro každého člověka jiná věc. Takto bude třeba k vymezení obvyklosti přistupovat. Za obvyklou bude považována chladnička, sporák, mikrovlnná trouba či pračka. To jsou zcela běžně se vyskytující věci v našich domácnostech, které využíváme k uspokojení nezbytných životních potřeb. Například bez televizoru lze žít, nicméně životní potřeby nejsou jen ty, které nám pomohou v tom, že uskladníme potraviny, uvaříme si jídlo, ale i ty, které se týkají kultury, zábavy, informací a dalších, pro někoho zbytných věcí. Míru obvyklosti bude třeba posoudit v tom kterém případě s ohledem na osobní a majetkové poměry manželů.

V občanském soudním řádu (dále jen OSŘ) je v § 322 odst. 2 pracováno s pojmem obvyklé vybavení domácnosti. Jaký je vztah tohoto pojmu a pojmu obvyklé vybavení společné domácnosti dle občanského zákoníku z roku 1964, bylo vymezeno účelem jejich aplikace. Výraz obvyklé vybavení společné domácnosti měl však zřejmě dosah širší, neboť byl aplikován v souvislosti s modifikací SJM v rámci Občanského zákoníku z roku 1964. Zatímco pojem obvyklé vybavení domácnosti je určován kritériem jeho aplikace, a to omezením na věci, které povinný nezbytně potřebuje k uspokojování hmotných potřeb svých a své rodiny.⁵⁶ Též z účelu procesního předpisu, který upravuje soudní výkon rozhodnutí, lze dovodit, že ačkoli je výkon rozhodnutí ovládán mj. zásadou ochrany povinného, nelze odhlédnout od toho, že ochrana má být taková, aby byly zabezpečeny skutečně jen ty nejzákladnější potřeby povinného a jeho rodiny. Účelem výkonu rozhodnutí je domoci se splnění povinnosti, kterou povinný nesplnil, resp. odmítl splnit, ať už z jakéhokoli důvodu, dobrovolně.⁵⁷

⁵⁵ viz ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský zákoník: Velký akademický komentář*. Praha: Linde, 2008, s. 652 (§ 114 z. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník).

⁵⁶ § 322 odst. 2 z. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁷ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2004, sp. zn. 20 Cdo 180/2003

5.2 Od obvyklého vybavení společné domácnosti k obvyklému vybavení rodinné domácnosti

Občanský zákoník přináší pro náš právní řád dosud neznámý pojem *obvyklé vybavení rodinné domácnosti*. Nejde pouze o nové slovní označení určité majetkové masy uspokojující potřeby manželů, resp. rodiny, ale jde o nový přístup ve vztahu k manželskému majetkovému právu. Občanský zákoník normuje takto: "*Obvyklé vybavení rodinné domácnosti tvoří soubor movitých věcí, které slouží běžně nezbytným životním potřebám rodiny a jejích členů; přitom není rozhodné, zda jednotlivé věci náleží oběma manželům nebo jen jednomu z nich.*"⁵⁸

Při vypořádání zaniklého SJM bude třeba odpovědět na několik otázek, které se v uvedeném ustanovení skrývají. Na některé z nich nalézt odpověď bude složitější, a to i s ohledem, že jde o naprosto nové pojetí režimu majetku nabytého, třeba i za trvání manželství, a nepatřícího do společného jmění.

5.3 Rodina a rodinní příslušníci

Kdo tvoří rodinu a je tak jejím příslušníkem? Jsou případy, kdy společně v jednom bytě žijí manželé se svými dětmi a rodiče jednoho z manželů. Pro účely zjištění, které věci podléhají režimu obvyklého vybavení rodinné domácnosti, je třeba vědět, kdo je příslušníkem rodiny, tedy čí nezbytné životní potřeby je třeba zohlednit.

Zákonná definice rodiny a jejích příslušníků v občanském zákoníku absentuje. V zákoně je definována v § 22 odst. 1 *osoba blízká*.⁵⁹ Blíže k odpovědi je definice manželství a vymezení hlavního účelu manželství. Zákon zcela přesně říká: "Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc."⁶⁰ Z uvedeného lze dovodit, že rodinu tak tvoří manželé a jejich děti. Nelze popřít, že rodinu *sensu lato* tvoří i další osoby, jako jsou rodiče manželů, sourozenci, prarodiče a další. Pro účely vymezení obvyklého vybavení rodinné domácnosti je však třeba použít vymezení pojmu *rodina* v úzkém slova smyslu.

Ad absurdum by mohlo dojít k situaci, kdy v bytě bude žít například i matka manželky, které se rozbil počítač, a začala (nerozhodno, zda se souhlasem) užívat počítač manžela, jehož je tato movitá věc výlučným majetkem. Manžel má ještě další počítač. Matka

⁵⁸ § 698 odst. 1 občanského zákoníku

⁵⁹ § 22 odst. 1 občanského zákoníku – „Osoba blízká je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo partner podle jiného zákona upravujícího registrované partnerství (dále jen „partner“); jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní. Má se za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.“

⁶⁰ § 655 věta druhá občanského zákoníku

manželky nezbytně potřebuje tuto věc ke své "práci z domu". Pokud by matka manželky byla považována za rodinného příslušníka, pak i v případě, kdy manžel bude chtít počítač prodat, bude nezbytný souhlas obou manželů k nakládání s věcí (nebude-li ovšem tato věc posouzena jako věc zanedbatelné hodnoty)⁶¹, neboť bude třeba zohlednit nezbytné potřeby tohoto rodinného příslušníka (takže je vlastně nerozhodné, že věc nepotřebuje sama manželka či dokonce sám manžel, o jehož výlučný majetek se jedná).

Občanský zákoník z roku 1964 obsahoval v § 115 definici domácnosti. Od roku 2014 občanský zákoník domácnost nedefinuje. Pokud by bylo možné vzít za východisko dřívější definici, k bližší specifikaci rodiny a rodinných příslušníků dojít nelze. Esenciálními znaky domácnosti dle předchozí právní úpravy jsou trvalost soužití a společné hrazení nákladů na potřeby spolujících fyzických osob; zákon však nestanovil ničeho o příbuzenském či jiném vztahu těchto jednotlivců.

Logickým výkladem s odkazem na výše uvedené lze dojít k závěru, že rodinu a rodinné příslušníky tvoří v souvztažnosti k pojmu "obvyklé vybavení rodinné domácnosti" manželé a jejich děti, které společně s nimi žijí. Tento přístup lze podpořit i odkazem na § 766 občanského zákoníku, kde se vyskytuje pojem rodinná domácnost ve vztahu k manželům.⁶² V souladu s uvedeným se komentářová literatura⁶³ kloní též k názoru, že pojem rodiny a rodinné domácnosti je třeba vykládat spíše v užším významu. Budou-li v domácnosti žít krom manželů a dětí i další osoby, pak půjde spíše ve vztahu k těmto osobám o domácnost společnou, než o domácnost rodinnou.

5.4 Základní vybavení rodinné domácnosti

Je zřejmé, že obvyklé vybavení rodinné domácnosti a základní vybavení rodinné domácnosti jsou ne zcela totožné termíny. Základní vybavení rodinné domácnosti se uplatňuje v dědickém právu, kdy „pozůstalý manžel nabývá vlastnické právo k movitým věcem, které tvoří základní vybavení rodinné domácnosti, i když není dědicem“⁶⁴ (s určitou výlukou).⁶⁵ Část majetku, která tvoří obvyklé vybavení rodinné domácnosti, je vyčleněna a její vlastnictví

⁶¹ § 698 odst. 2 OZ

⁶² Evropská úmluva o lidských právech ve svém čl. 8 zakotvila právo na respektování rodinného a soukromého života, kdy odstavec 1 stanoví: „Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.“ Pojem „rodinný život“ je vždy třeba vyložit právě s ohledem na individuální vztah zúčastněných osob a po zhodnocení všech okolností případu. Stejně tak pojem „rodina“ může mít u každého jiný materiální obsah. Více např. KRATOCHVÍL, Jan. In KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, Bobek, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech : Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 872 - 874.

⁶³ PSUTKA, Jindřich. In HRUŠÁKOVÁ, Milana (ed). *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 118.

⁶⁴ § 1667 věta první občanského zákoníku

⁶⁵ § 1667 věta druhá tamtéž

nabude v rozsahu základního vybavení rodinné domácnosti pozůstalý manžel.⁶⁶

Dovozuji, že účelem nabytí vlastnického práva v rozsahu základního vybavení rodinné domácnosti pozůstalým manželem bude snaha zajistit mu minimální majetkovou jistotu, aby mohl nadále, i po smrti manžela, uspokojovat své základní životní potřeby bez toho, že by musel základní vybavení nově pořizovat.

Oproti vymezení rozsahu obvyklého vybavení rodinné domácnosti, které bude z podstatné části vázáno na subjektivní potřeby členů konkrétní rodinné domácnosti, pak vytyčení rozsahu základního vybavení rodinné domácnosti bude s ohledem na předpokládaný účel dáno více objektivním přístupem.⁶⁷

5.5 Aplikační přístupy

Vymezení rodiny a rodinných příslušníků však není dostačující. Dalším znakem, který je třeba vyjasnit, jsou *běžné nezbytné životní potřeby*. Zřejmě se nebude jednat o natolik úzkou kategorii věcí, jako je tomu v OSŘ v rámci vymezení věcí, na které se nemůže výkon rozhodnutí vztahovat. V tomto řízení je dáno omezení právě povahou řízení, o které se jedná. Bude tedy zřejmě na praxi, jak se k dané problematice postaví.

Je evidentní, že obvyklé vybavení rodinné domácnosti přináší do právního řádu zcela nový přístup. Jak bylo upraveno do 31. 12. 2013, věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti byly v zásadě vždy součástí společného jmění. Současná právní úprava však s tímto již nepočítá. Movité věci, které jsou součástí obvyklého vybavení rodinné domácnosti (s korektivem toho, že slouží běžně nezbytným životním potřebám rodiny a jejích členů) již do společného jmění nespádají. Dle ustanovení přechodných a závěrečných tyto přestávají být od účinnosti nového občanského zákoníku součástí SJM.⁶⁸ Současně není podstatné, na základě jakého titulu byly věci nabyty, ale určující je jejich účel. Do okruhu těchto věcí tak mohou spadat ty, které náleží oběma manželům společně, ale i ty, ke kterým má výlučné vlastnické právo jeden z nich. V případě běžného chodu věcí, tj. fungujícího manželství, nebude mít dle mého názoru až tak zásadního významu rozlišování věcí.

Může se stát, že manželé nebudou mít žádné jiné věci, než ty, které tvoří obvyklé vybavení rodinné domácnosti. Bude zde tedy pouze prázdná množina společného jmění, která

⁶⁶ PSUTKA, Jindřich. In HRUŠÁKOVÁ, Milana (ed). *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 121.

⁶⁷ Tento objektivnější přístup však nemůže vyloučit, aby do základního vybavení rodinné domácnosti, které má připadnout do vlastnictví pozůstalého manžela, nespádaly věci, které potřebuje pozůstalý manžel, např. s ohledem na svůj specifický zdravotní stav (př. speciálně upravené lůžko kvůli zdravotním potížím se zády). Tedy i zde se musí do jisté míry uplatnit subjektivní hodnocení základního vybavení.

⁶⁸ § 3038 OZ

tak bude existovat jen institucionálně, nikoli materiálně. V takovém případě je možné, že vypořádání SJM po jeho zániku (zanikne tudíž institucionálně) nebude třeba vypořádat (nebudou-li ovšem existovat jiné majetkové hodnoty).⁶⁹ Věci v režimu obvyklého vybavení rodinné domácnosti mají jiný způsob „vypořádání“, který je upraven v § 699 OZ.

Nicméně vyskytují se dva názorové proudy, které se pokouší o bližší vymezení, z jakého důvodu bylo ustanovení o obvyklém vybavení rodinné domácnosti přijato. Jeden názor se kloní k tomu, že se jedná o jakési spoluvlastnictví ve zvláštní formě, odlišné od společného jmění.

První názor, domnívám se, má větší oporu, a to v samotném občanském zákoníku. Jednak jde o systematické zařazení ustanovení o obvyklém vybavení rodinné domácnosti do oddílu 1, kdy naproti tomu manželské majetkové právo představující SJM je zahrnuto do oddílu 2. Tedy již tímto chtěl zákonodárce upozornit na skutečnost, že v případě obvyklého vybavení rodinné domácnosti nepůjde o kategorii majetku spadající do SJM. Dalším ustanovením je § 3038, který vyňal věci obvyklého vybavení rodinné domácnosti z režimu SJM. Ovšem zde není řešeno, co se s takovými věcmi ke dni účinnosti nového občanského zákoníku stalo a kam je lze zařadit. Tedy není patrné, jestli se např. staly věcmi ve spoluvlastnictví.⁷⁰ Na tuto otázku bude muset najít odpověď právní praxe.

Druhý možný výklad pokládá ustanovení § 3038 OZ za legislativní chybu a jako takový ho nelze aplikovat. Věci tvořící dosud obvyklé vybavení rodinné domácnosti si podrží režim společného jmění.⁷¹

Jak je výše uvedeno, kolem nově přijatého institutu obvyklého vybavení rodinné domácnosti panuje spousta otázek, které bude nutné v nadcházející době vyřešit. Snahy právnické veřejnosti o podání výkladu jsou zřejmé, ale domnívám se, že dosud nebyla nabídnuta jednoznačná interpretace, která by do této problematiky vnesla jasné světlo.

⁶⁹ Není vyloučeno, že i obvyklé vybavení rodinné domácnosti bude existovat pouze institucionálně. Viz např. JANEČKOVÁ, Eva, HORÁLEK, Vladimír. *Encyklopedie pojmů nového soukromého práva*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, 2012, s. 75.

⁷⁰ srov. GONSIOROVÁ, Barbora. *K výkladu ustanovení § 3038 NOZ* [online]. epravo.cz, 13. března 2015 [cit. 15. března 2015]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/k-vykladu-ustanoveni-3038-noz-97230.html>>.

⁷¹ k oběma názorům na výklad pojmu obvyklého vybavení rodinné domácnosti viz např. HRMOVÁ, Monika. *K právnímu režimu obvyklého vybavení rodinné domácnosti* [online]. epravo.cz, 10. října 2014 [cit. 12. února 2015]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/k-pravnimu-rezimu-obvykleho-vybaveni-rodinne-domacnosti-94678.html?mail>>.

6 Bezdůvodné obohacení a jeho uplatnění v souvislosti se společným jměním manželů

6.1 Obecná úprava bezdůvodného obohacení

Bezdůvodné obohacení (kondikce), je v občanském zákoníku upraveno v části čtvrté, hlavě IV, díle 1, v § 2991 a násl. Zásada, na které je bezdůvodné obohacení postaveno, zní: "Kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil."⁷²

Aby mohlo jít o bezdůvodné obohacení, oproti dosavadní právní úpravě, přistupuje korektiv spravedlivého důvodu. Ačkoli by jinak byly naplněny ostatní podmínky pro to, že se jedná o bezdůvodné obohacení, přistoupí-li existence spravedlivého důvodu, nemůže být učiněn závěr, že o kondikci skutečně jde. Absence spravedlivého důvodu je *conditio sine qua non*. Co kdy lze považovat za onen spravedlivý důvod, bude záviset na zhodnocení celého konkrétního případu. Tento pojem bude zřejmě předmětem výkladu soudů a právní teorie.⁷³

Kdy dojde k bezdůvodnému obohacení, stanoví zákon. "Bezdůvodně se obohatí zvláště ten, kdo získá majetkový prospěch plněním bez právního důvodu, plněním z právního důvodu, který odpadl, protiprávním užitím cizí hodnoty nebo tím, že za něho bylo plněno, co měl po právu plnit sám."⁷⁴

Ze slova zvláště je zřejmé, že výčet je pouze demonstrativního charakteru. Nelze tedy omezit možnost vzniku bezdůvodného obohacení na zákonem vyjmenované případy. I v tomto bude věcí rozhodovací praxe soudů a teorie, na jaké další případy se bude nahlížet jako na kondikci.

V případech zániku a vypořádání SJM mohou situace, kdy k bezdůvodnému obohacení dojde, rovněž nastat.

6.2 Bezdůvodné obohacení ve vztahu ke třetím osobám

Jde-li o bezdůvodné obohacení a o společné jmění manželů, v zásadě se bude jednat o vztahy manželů ke třetím osobám. Na vzájemné vztahy mezi manžely s dopadem na SJM bude nutné aplikovat ustanovení odlišná.

K zajištění potřeb manželů a rodiny, jako jedné z nejzákladnějších potřeb, patří bydlení. Bez nadsázky lze říci, že se jedná o životně důležitou podmínku pro to, aby mohla

⁷² § 2992 odst. 1 OZ

⁷³ GAJDOŠ, Ján. *Bezdůvodné obohacení v NOZ* [online]. epravo.cz, 26. 2. 2014 [cit. 14. 4. 2015]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/bezduvodne-oboahaceni-v-noz-93471.html>>.

⁷⁴ § 2992 odst. 2 OZ

být vůbec rodina založena. Jak se tato potřeba uspokojuje, se odvíjí od několika různých faktorů reflektujících osobní, rodinné a majetkové poměry manželů (popř. budoucích manželů), jejich schopnosti a možnosti. Zásadní roli budou mít v době nutnosti řešení bydlení zřejmě finanční možnosti. Nezřídka se stane, že manželé přistoupí na nabídku rodičů jednoho z nich bydlet v jejich domě (bytě), který rodiče ať už sami využívají či nikoli. Považují-li manželé tento způsob bydlení a řešení jejich bytové otázky za trvalý, zpravidla se snaží o to, aby bydlení odpovídalo jejich představám a potřebám rodiny. Dům (byt) rekonstruují, s čímž jsou spojeny nejen finanční investice⁷⁵, ale též do majetku rodičů mohou vkládat vlastní práci, čas a jiné majetkové hodnoty. Je tak možné, že manželé společně opraví dům, který jim byl ponechán k využití. Ze starého domu se stane zmodernizovaný a zhodnocený dům. Snaha o pohodlné, ve všech směrech vyhovující bydlení plyne z přirozenosti člověka.

Soudy se zabývaly otázkou, zda dojde k bezdůvodnému obohacení v případě, kdy manželé řešili otázku bydlení právě, jak výše uvedeno, tj. bydlením v domě rodičů jednoho z nich. Společně vynaložili na dům jednak finanční prostředky a jednak do úprav domu "vložili" i svou práci. Dům pak užívali a uspokojovali tím svou potřebu bydlení. Následně došlo k zániku manželství. Prvotní a nejvýznamnější otázka je, co bylo ujednáno mezi rodičem a manžely? Bez zodpovězení, z jakého důvodu došlo k investicím do domu, není možno věc správně posoudit.⁷⁶

Za současné právní úpravy je věc třeba posoudit z pohledu, zda ji je možno podřadit pod některou ze skutkových podstat bezdůvodného obohacení, ať již výslovně upravených v zákoně či nikoli. Zároveň je nutné zkoumat, zda absentuje spravedlivý důvod pro takové obohacení. Pokud bude spor možno podřadit pod skutkovou podstatu bezdůvodného obohacení (v obdobných případech lze uvažovat zejm. o plnění z právního důvodu, který odpadl) a nebude pro něho dán spravedlivý důvod, pak bude možno věc posoudit jako závazek z jiného právního důvodu, tj. z bezdůvodného obohacení.

Pro samotné vypořádání SJM je pak zásadní ta věc, zda ke dni zániku manželství existovala vůči rodiči manžela pohledávka, kterou by tak bylo možno učinit předmětem vypořádání se všemi důsledky z toho plynoucími, tj. uplatnění zásad pro samotné rozhodnutí soudu.

⁷⁵ Jak všeobecně známo rozsáhlé rekonstrukce nemovitých věcí, resp. jejich součástí - staveb na pozemcích zřízených, kdy jsou měněny elektrické rozvody, otopná tělesa, vodovodní rozvody, představují velké investice mnohdy přesahující statisícové částky.

⁷⁶ rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 9. 1971, sp. zn. 2 Cz 52/71

6.3 Uplatnění nároku z titulu bezdůvodného obohacení mezi manžely za trvání manželství

Kupříkladu skutečnost, že jeden z manželů za trvání manželství nabyl výhody tím, že se odstěhoval ze společné domácnosti a přestal se finančně podílet na hrazení nájmu bytu, ve kterém manželé dříve společně žili, kdy na druhé straně manžel, který v nájemním bytě zůstal, může situaci vnímat tak, že je ochuzen a domáhat se vydání bezdůvodného obohacení.⁷⁷ Takový požadavek však nemá právní opory. Mezi manžely se v zásadě bude jednat o vypořádání SJM a tedy bude nutno aplikovat, v případě, že nedojde k dohodě o dalším uspořádání majetkových vztahů, zásady upravené v § 742 OZ. Při testování jednotlivých okolností případu bude možno dojít k odklonu od základní zásady, tedy od rovnosti podílu na vypořádávaném jmění⁷⁸, a k uplatnění tzv. disparity podílů.⁷⁹

Tím však není vyloučeno, že po zániku manželství bude jeden z bývalých manželů nárokovat vydání bezdůvodného obohacení po druhém, neboť k němu skutečně dojít mohlo. Tyto případy nebudou příliš časté, neboť judikatura Nejvyššího soudu ČR tuto problematiku řešila prvně v roce 2008.⁸⁰ Jednalo se o řízení o vypořádání zaniklého SJM, kdy soudy jak prvního stupně, tak druhého stupně, došly shodně ke skutkovému závěru, že finanční prostředky, které vybrala manželka z vkladní knížky manžela bez jeho vědomí, užila pro vlastní potřebu. Manžel tyto hodnoty nabyt před uzavřením manželství. Proto nemohou být předmětem vypořádání SJM.

„K výlučnému majetku manžela (viz výjimky ze SJM, stanovené v § 143 ObčZ) nemá druhý manžel žádná práva. Právo výlučný majetek druhého manžela užívat, spravovat ho, disponovat s ním manžel nemá, pokud k tomu manželem-vlastníkem není zmocněn anebo nejde-li o běžnou záležitost ve smyslu § 21 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině (viz též publikaci Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. ASPI 2007, s. 98). Ohledně tohoto majetku vznikají mezi manžely v zásadě stejné právní vztahy jako mezi ostatními osobami.“⁸¹

Shora uvedené potvrzuje i další rozhodovací činnost Nejvyššího soudu ČR, kdy soud rozhodoval o věci, kdy se dovolatelka domáhala vydání bezdůvodného obohacení, představující poloviny výtěžku za pronájem nemovité věci, náležející do zaniklého a dosud nevypořádaného SJM. Soud se v souladu s již výše uvedeným vyjádřil tak, že každý z manželů má vlastnické právo k celé věci, a to až do doby, kdy je SJM vypořádáno. Proto

⁷⁷ srovnej např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2012, sp. zn. 22 Cdo 1096/2011

⁷⁸ § 742 odst. 1 písm. a) OZ

⁷⁹ k tomu více kapitola 4 Zásady uplatňované v řízení o vypořádání společného jmění

⁸⁰ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 10. 2008, sp. zn. 22 Cdo 2437/2008

⁸¹ tamtéž

nemůže dojít k bezdůvodnému obohacení a případné nároky lze uplatňovat pouze v řízení o vypořádání SJM.^{82 83}

6.4 Promlčení práv mezi manžely

Za trvání manželství mezi manžely promlčecí lhůty neběží (ani běžet nepočínají).⁸⁴ Zákon tak poskytuje ochranu manželství tím, že jej nezatěžuje obavami o případné oslabení práva manžela, který by mohl po druhém manželovi požadovat vydání bezdůvodného obohacení. Úpravu obsaženou v OZ lze považovat za vyjádření na ústavní úrovni zakotvených práv, kdy Listina základních práv a svobod stanoví: „Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona.“⁸⁵ Ovšem není vyloučeno, aby se kterýkoli z manželů domáhal vydání bezdůvodného obohacení i za trvání manželství. Je však otázkou, jaké dopady by takové řízení mělo na samotné vztahy mezi manžely, pokud by jeden z nich uplatnil svůj nárok u soudu.⁸⁶ Lze se domnívat, že by to v zásadě byl „začátek konce,“ pokud již nedošlo k takovým důsledkům dříve.

Vznik bezdůvodného obohacení za trvání manželství mezi manžely nebude vyloučen. Taková situace však nebude zřejmě častá. Důvod, pro který by se tak mohlo stát, se nemůže týkat samotného SJM. Muselo by jít o nakládání se jměním, patřícím výlučně každému manželovi zvlášť, resp. o věci, ke kterým mají oba vlastnické právo ve formě spoluvlastnického podílu.

Z výše uvedeného lze učinit závěr, že nároky, uplatňované jedním z manželů proti druhému z titulu bezdůvodného obohacení, nebudou mít zpravidla oporu v právu. Tyto bude třeba vypořádat v rámci řízení o vypořádání SJM. Ale jak již bylo řečeno, nelze vyloučit ani případy, kdy manželé (bývalí manželé) budou oprávněně uplatňovat svá práva jako bezdůvodné obohacení.

⁸² usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 11. 2014, sp. zn. 28 Cdo 1085/2013

⁸³ obdobně rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2011, sp. zn. 22 Cdo 3569/2011, kde vyložil, že užívání věci výlučně jedním z bývalých manželů po zániku SJM do doby jeho vypořádání, není bezdůvodným obohacením, a to s ohledem na specifickou vlastnického práva k věci patřící do SJM. Zde neexistuje podíl, je vyjádřením rovnosti postavení mezi manžely, nedochází k individualizaci vlastnického práva. Proto východiskem je vypořádání SJM, nikoli uplatnění práva u soudu žalobou na vydání bezdůvodného obohacení.

⁸⁴ § 646 věta první OZ

⁸⁵ čl. 32 odst. 1 věta první Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1992 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

⁸⁶ KNAPPOVÁ, Marta, TĚGL, Petr, ELIÁŠ, Karel. In ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský zákoník: Velký akademický komentář*. Praha: Linde, 2008, s. 448 (§ 114 z. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník).

7 Odpovědnost za dluhy

Odpovědnost za dluhy činí v praxi nemalé potíže, ke kterým často dochází neujasněním si základních otázek; kdy a komu dluh vznikl, resp. stavěním rovnítka mezi skutečností, že dluh vznikl za trvání manželství jednomu z manželů a z toho dovozování možnosti domáhat se uspokojení dluhu pouze z výlučného majetku tohoto manžela a opomenutí možnosti, že i takový dluh může být v konečné fázi uspokojen z masy SJM. Z prvopočátečního nesprávného algoritmu úvah pak plyne nejednou i mylné přesvědčení o tom, z jakého majetku lze v případě dobrovolného nesplnění povinnosti uspokojit pohledávku věřitele.

Co podřadit pod režim SJM je otázkou, která souvisí s režimem, kterému podléhá. Zákon rozlišuje tři režimy, a sice zákonný (který bude zřejmě nejčastějším typem), smluvený režim a režim založený soudem.

Neupraví-li si manželé jinak, podléhá jejich majetkové právo (stricto sensu) režimu zákonnému. Do něho spadá vše, co jeden z nich nabyl nebo co nabyli oba společně, pokud se tak stalo za trvání manželství. Z tohoto pravidla jsou stanoveny výluky.^{87 88}

7.1 Převzaté dluhy

Zásadní je ustanovení § 710 OZ, které zahrnuje do jmění dluhy *převzaté* za trvání manželství, opět s určitými výlukami.⁸⁹ Z tohoto pojmu lze zcela zjevně dovodit, že se jedná o takové dluhy, o kterých může manžel rozhodovat, tedy mít úmysl se zavazovat k nějaké povinnosti. Uvedené dopadá na dluhy soukromoprávní povahy. Naproti tomu dluhy veřejnoprávního charakteru, jakými mohou být např. již výše zmíněné dluhy na daních, se režimu § 710 OZ nepodřizují.

⁸⁷ § 709 odst. 1 OZ: „Součástí společného jmění je to, čeho nabyl jeden z manželů nebo čeho nabyli oba manželé společně za trvání manželství, s výjimkou toho, co

- a) slouží osobní potřebě jednoho z manželů,
- b) nabyl darem, děděním nebo odkazem jen jeden z manželů, ledaže dárce při darování nebo zůstavitel v pořízení pro případ smrti projevil jiný úmysl,
- c) nabyl jeden z manželů jako náhradu nemajetkové újmy na svých přirozených právech,
- d) nabyl jeden z manželů právním jednáním vztahujícím se k jeho výlučnému vlastnictví,
- e) nabyl jeden z manželů náhradou za poškození, zničení nebo ztrátu svého výhradního majetku.

⁸⁸ Oproti právní úpravě účinné do 31. 12. 2013 došlo k určitým korekcím ve výčtu výluk.

⁸⁹ § 711 OZ hovoří o vyloučení dluhů ze společného jmění převzatých za trvání manželství tak, že jimi jsou ty, které se dotýkají výhradního majetku jednoho manžela v rozsahu přesahujícím zisk z takového majetku, nebo takové dluhy, které byly převzaty jen jedním z manželů bez souhlasu manžela druhého, pokud nešlo o zajišťování každodenních či běžných potřeb rodiny.

7.1.1 Společný dluh náležející do SJM

Podle § 713 odst. 2 občanského zákoníku povinnosti a práva spojená se společným jměním nebo jeho součástmi náleží oběma manželům společně a nerozdílně. Pak tedy převzatý dluh (nepodléhající výluce ze SJM) je součástí SJM. Jaké právní důsledky spojuje zákon se situací, kdy jsou dlužníci zavázáni společně a nerozdílně, řeší ustanovení § 1872 a následující. Pro manžele je v tomto ustanovení zásadní skutečnost, že věřitel může požadovat splnění po jednom z manželů nebo po obou. Z toho pak plyne, že věřitel si může nárokovat uspokojení své pohledávky jak z majetku ve společném jmění, tak z majetku náležejícímu výlučně jednomu nebo druhému manželovi, či z výlučného majetku obou manželů současně.

7.1.2 Výlučný dluh jednoho z manželů

Nejde-li o společný dluh patřící do SJM, ale o dluh, který má pouze jeden z manželů, tj. výlučný dluh, pak zákon řeší tuto situaci tak, že věřitel se v zásadě může uspokojit z majetku v SJM nebo z výlučného majetku manžela – dlužníka.⁹⁰ V § 732 odst. 2 OZ je však vyjádřeno určité omezení, kdy ze SJM může být postižen „vypořádací podíl“⁹¹, k jehož určení budou použity zásady vypořádání SJM uvedené v § 742 OZ.⁹²

Vypořádací podíl představuje dle § 732 OZ tu část SJM ve výši, kterou by představoval podíl dlužníka, pokud by došlo ke zrušení a vypořádání společného jmění dle pravidel uvedených v § 742 OZ. Nedochozí však ke skutečnému vypořádání SJM, neboť SJM nezaniká, trvá nadále. Jak ve svém článku uvádí Melzer, Tégl, Šínová, je-li vypořádací podíl manžela – dlužníka jen prázdnou množinou, protože celý vypořádací podíl byl již použit na úhradu dluhu, pak zde fakticky nejsou další prostředky, jimiž by mohlo dojít k uspokojení pohledávky dalšího věřitele. K tomu by mohlo dojít za situace, kdy do SJM vstoupí další majetek, ale se zohledněním ustanovení § 742 odst. 1 písm. b) OZ.⁹³

7.2 Ochrana manžela před druhým manželem „marnotratníkem“

Nová právní úprava výslovně zakotvila možnost manžela bránit se marnotratnému nakládání druhého manžela se společným jměním. Zákon o tomto normuje tak, že soud může

⁹⁰ § 731 OZ: „Vznikl-li dluh jen jednoho z manželů za trvání společného jmění, může se věřitel při výkonu rozhodnutí uspokojit i z toho, co je ve společném jmění.“

⁹¹ MELZER, Filip, TÉGL, Petr, ŠÍNOVÁ, Renáta. Odpovědnost za dluhy manžela dle nového občanského zákoníku. Právní rozhledy, 2014, roč. 22, č. 19, s. 649 – 656.

⁹² viz kapitola Zásady uplatňované v řízení o vypořádání společného jmění

⁹³ MELZER, Filip, TÉGL, Petr, ŠÍNOVÁ, Renáta. Odpovědnost za dluhy manžela dle nového občanského zákoníku. Právní rozhledy, 2014, roč. 22, č. 19, s. 649 – 656.

zrušit společné jmění manželů pro marnotratnost jednoho manžela na návrh druhého.⁹⁴ Zákodárce tak vkládá do rukou manžela nástroj, jak zabránit materiálnímu zániku SJM, kdy marnotratný manžel vyčerpá v podstatě veškerou masu společného jmění na straně aktiv. Příkladem všeobecně známým může být vášeň marnotratníka pro hru na výherních automatech. Pokud se manžel, např. právě z tohoto důvodu, stane marnotratným po několikaletém manželství, pak dle mého názoru zákonodárce zcela v souladu s požadavkem spravedlnosti dává druhému manželovi možnost, jak uchránit hodnoty ze SJM, resp. jejich část, před absolutním zánikem.

Co je obsahem hmotného práva, se realizuje prostřednictvím práva procesního. Nenajde-li jedno odraz ve druhém, tedy nekoresponduje-li to, co je vyjádřeno ve hmotném právu s právem procesním, pak se jedná o situaci a jev v právním státě naprosto nežádoucí, vzbuzující u adresátů právních norem nedůvěru a nejistotu.

Právě výše uvedená možnost obrany nenacházela procesní vyjádření v předpisech upravujících výkon rozhodnutí dle občanského soudního řádu. Na tuto situaci poukazuje Uhlíř ve svém článku⁹⁵ *První zkušenosti s novým občanským zákoníkem*. V § 262a OSŘ stanovil možnost nařídit výkon rozhodnutí na majetek v SJM pro dluh vzniklý za trvání manželství nebo před jeho uzavřením jen jednomu z manželů. Pro tyto účely se za majetek patřící do SJM považuje také majetek netvořící součást SJM jen proto, že bylo rozhodnutím soudu zrušeno společné jmění manželů.⁹⁶

Novelizace občanského soudního řádu přináší zásadní změnu. Soud musí obligatorně zjistit, zda SJM manželů, jejichž majetek v SJM má být postižen výkonem rozhodnutí, nebylo soudem zrušeno, popř. jinak modifikováno. Výsledek tohoto šetření je pak jedním z podkladů pro nařízení výkonu rozhodnutí.⁹⁷ Nabude-li manžel povinného přesvědčení, že byl přesto

⁹⁴ § 724 OZ

⁹⁵ UHLÍŘ, David. První zkušenosti s novým občanským zákoníkem. Bulletin advokacie, 2014, č. 7 – 8, s. 34

⁹⁶ Znění § 262a odst. 1 občanského soudního řádu, ve znění zákona č. 87/2015 Sb., účinného do 30. 6. 2015: „Výkon rozhodnutí na majetek patřící do společného jmění manželů lze nařídit také tehdy, jde-li o vydobytí dluhu, který vznikl za trvání manželství nebo před uzavřením manželství jen jednomu z manželů. Za majetek patřící do společného jmění povinného a jeho manžela se pro účely nařízení výkonu rozhodnutí považuje také majetek, který netvoří součást společného jmění manželů jen proto, že bylo rozhodnutím soudu zrušeno společné jmění manželů nebo zúžen jeho stávající rozsah nebo že byl smlouvou zúžen rozsah společného jmění manželů, že byl ujednán režim oddělených jmění nebo že byl smlouvou vyhrazen vznik společného jmění ke dni zániku manželství.“

⁹⁷ § 262a odst. 1, 2, 3 občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů

„(1) Je-li výkonem rozhodnutí postižen majetek ve společném jmění manželů nebo majetek manžela povinného ve větším rozsahu, než připouští zvláštní právní předpis, nebo nelze-li ho výkonem rozhodnutí postihnout, může se manžel povinného domáhat v této části zastavení výkonu rozhodnutí. O tom musí být soudem poučen.

(2) Soud při nařízení výkonu rozhodnutí vychází z obsahu listiny podle odstavce 1, jde-li o vydobytí dluhu ze závazku vzniklého po jejím zápisu do Seznamu listin o manželském majetkovém režimu nebo jde-li o vydobytí dluhu ze závazku vzniklého před jejím zápisem do Seznamu listin o manželském majetkovém režimu a vyslovil-li s tím souhlas oprávněný. Nelze-li zjistit z titulu pro výkon rozhodnutí nebo z listiny podle odstavce 1, že

postižen majetek, který neměl být dle zákona postižen výkonem rozhodnutí, pak může podat návrh na zastavení výkonu rozhodnutí. Dosud byla nástrojem obrany žaloba na vyloučení věci z výkonu rozhodnutí.

Aktuální znění občanského soudního řádu se mi v tomto směru jeví jako vhodný ekvivalent úpravy obsažené v občanském zákoníku. Domnívám se, že je i prostředkem určité prevence, kdy soud musí provést šetření v Seznamu listin (zjistí, zda SJM podléhá nějaké modifikaci), od tohoto se pak odvíjí další postup. Soudu je zde také stanovena poučovací povinnost manžela povinného o tom, že může podat návrh na zastavení výkonu rozhodnutí, jsou-li naplněny zákonné předpoklady. Jedná se také o urychlení řízení, kdy není nutné podávat vylučovací žalobu, ale věc řešit v rámci samotného řízení o výkonu rozhodnutí. Myslím si, že zhodnocení, zda tato právní úprava je vyhovující, bude moci přijít zanedlouho.

Pro ochranu třetích osob ve vztahu k tomu, z jakého majetku se lze domáhat uspokojení dluhu jen jednoho manžela, kdy dluh vznikl v době trvání manželství, zákon stanoví, že tak lze učinit i z toho, co je předmětem SJM. Tedy takový dluh lze uspokojit výlučným majetkem a majetkem v SJM. Pro třetí osoby znamená toto ustanovení větší jistotu, neboť pro dosažení splnění dluhu je do rukou věřitele vložen silnější nástroj. Množina majetku, z které lze takový dluh uspokojit je, resp. může být podstatně větší.

Za trvání a běžného fungování manželství oproti stavu, kdy je manželství rozvráceno či již rozvedeno, lze pozorovat jev, který plyne nejspíše z podstaty samotné lidské bytosti, a to sice pudu sebezáchovy v tom nejširším slova smyslu. Každý z manželů rozvráceného manželství se již snaží hájit své veškeré vlastní zájmy, včetně majetkových. Tzn. byla-li mezi manžely snaha v manželství toho druhého zabezpečit, pak po rozvratu manželství se každý z manželů snaží vyjednat co nejlepší pozici a získat maximální prospěch pro sebe.

Závěrem lze tedy shrnout, že ze společného jmění lze uspokojit dluhy patřící do společného jmění, a to jak z majetku v SJM, tak i z výlučného majetku manželů. Jde-li o výlučný dluh jednoho z manželů, pak tento lze uspokojit ze SJM, tak i z výlučného majetku manžela, o jehož výlučný dluh se jedná, ovšem ne z výlučného majetku druhého manžela.

závazek vznikl po zápisu listiny do Seznamu listin o manželském majetkovém režimu, má se za to, že závazek vznikl před zápisem listiny do Seznamu listin o manželském majetkovém režimu.

(3) V ostatních případech lze výkon rozhodnutí nařídit i na majetek, který netvoří součást společného jmění manželů jen proto, že byl zákonný režim společného jmění manželů změněn.“

8 Alternativní řešení sporů při vypořádání SJM

8.1 Úvod

Manželství jako projev sounáležitosti muže a ženy, je uzavíráno zpravidla na základě citového pouta. Jak na počátku manželství může být toto pouto silné, dojde-li k rozpadu manželství, přechází ne výjimečně v neshody a konflikty, které mohou vyústit v neschopnost bývalých manželů dohodnout se na běžných a každodenních věcech, natož pak dojít k smysluplné a pro obě strany schůdné dohodě o uspořádání majetkových vztahů plynoucích ze zaniklého společného jmění. Záleží na okolnostech, které vedly k rozpadu manželství, na tom, jak vhodně či nevhodně ingerují osoby z blízkého okolí, jak velká majetková masa je předmětem vypořádání, kdo má svěřeny nezaopatřené děti do péče a mnohé další faktory.

Právní řád jako způsob vypořádání společného jmění preferuje dohodu⁹⁸; není-li možná dohoda nebo neuplatní-li se dosud nevyvratitelná právní domněnka o vypořádání zaniklého (zrušeného, zúženého) společného jmění⁹⁹, může kterýkoli z (bývalých) manželů podat návrh na vypořádání soudu. Je-li takový návrh podán, signalizuje tento stav v zásadě nesouladné postoj účastníků řízení. Soud by měl být schopen reagovat nikoli pouze jako orgán veřejné moci¹⁰⁰ s povinností rozhodnout spor, ale též jako autorita, která zprostředkuje svým odborným právním a psychologickým přístupem účastníkům pře uzavření dohody, jejíž dodržení bude pro dotčené osoby akceptovatelné.

8.2 Zákon o mediaci

V současné době mají strany sporu možnost využít uzavření mediační dohody dle zákona o mediaci a o změně některých zákonů (dále jen zákon o mediaci). Mediace a mediační dohoda jsou nástroje, kterých může být využito k narovnání širokého spektra

⁹⁸ § 738, § 739 občanského zákoníku

⁹⁹ § 741 občanského zákoníku – Nedojde-li do tří let od zúžení, zrušení nebo zániku společného jmění k vypořádání toho, co bylo dříve součástí společného jmění, ani dohodou, ani nebyl podán návrh na vypořádání rozhodnutím soudu, platí, že se manželé nebo bývalí manželé vypořádali tak, že a) hmotné věci movité jsou ve vlastnictví toho z nich, který je pro potřebu svou, své rodiny nebo rodinné domácnosti výlučně jako vlastník užívá, b) ostatní hmotné věci movité a věci nemovité jsou v podílovém spoluvlastnictví obou; jejich podíly jsou stejné, c) ostatní majetková práva, pohledávky a dluhy náleží společně oběma; jejich podíly jsou stejné.

¹⁰⁰ Viz např. nález Ústavního soudu ze dne 10. 11. 1998, sp. zn. I. ÚS 229/98: „Veřejnou mocí je taková moc, která autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů, ať již přímo nebo zprostředkovaně. Subjekt, o jehož právech nebo povinnostech rozhoduje orgán veřejné moci, není s ním v rovnoprávném postavení a obsah rozhodnutí tohoto orgánu nezávisí od vůle subjektu. Veřejnou moc vykonává stát především prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní a za určitých podmínek ji může vykonávat i prostřednictvím dalších subjektů.“

sporů.¹⁰¹ Je tak vytvořen prostor pro méně formalizovaný způsob řešení neshod a uspořádání poměrů mezi partnery¹⁰², kteří potřebují pomoc nezávislé osoby, která bude schopna usměrnit jejich požadavky a zprostředkovat dohodu.

Zákon vymezuje, krom jiných, pojmy *mediace* a *rodinná mediace*, upravuje podmínky výkonu mediace, kdo může být mediátorem, povinnost mlčenlivosti mediátora, odměnu a náhradu nákladů mediátora a další.

„Mediací se rozumí postup při řešení konfliktu za účasti jednoho nebo více mediátorů, kteří podporují komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu uzavřením mediační dohody.“¹⁰³

„Rodinnou mediací se rozumí mediace, která se zaměřuje na řešení konfliktů vyplývajících z rodinných vztahů.“^{104 105}

Co bude předmětem mediační dohody, je věcí stran konfliktu. Tyto nesou za její obsah odpovědnost. Mediátor poskytne stranám poučení, které se týká zejm. jeho postavení, účelu mediace, zásadách řízení, poučí strany o tom, jaké má mediační dohoda účinky.¹⁰⁶

Mediaci lze využít v různých fázích, zde není v zásadě omezení. Kupříkladu pro naplnění požadavků pro rozvod manželství ve smyslu § 757 OZ je třeba, krom splnění dalších podmínek, uzavření dohody o úpravě majetkových poměrů, bydlení a případně výživného pro dobu následující po rozvodu. Touto dohodou může být též mediační dohoda. Aby vyvolala zákonem předvídané následky, musí být podpisy na ní úředně ověřeny.¹⁰⁷

8.2.1 Využití mediace v již probíhajícím soudním řízení

V rámci soudního řízení se má soud pokusit o smírné vyřešení sporu. S účastníky probere věc a shledá-li to účelným, upozorní je na to, že mají možnost využít mediace.¹⁰⁸ Ačkoli již tedy probíhá soudní řízení, nic nebrání tomu, aby účastníci uzavřeli mediační dohodu a tuto předložili soudu, který ji schválí. Učiní tak formou právě soudního smíru.¹⁰⁹

¹⁰¹ viz např. Zpráva veřejné ochránkyně práv ve věci zákazu nošení pokrývek hlavy ve střední zdravotnické škole ze dne 2. 7. 2014, sp. zn. 173/2013/DIS/EN, kdy byla stěžovatelka ve věci diskriminačního jednání školy upozorněna, že věc je možno řešit soudně nebo právě využít mediace dle zákona o mediaci.

¹⁰² Pojem partner je zde užít pro označení manželů, resp. bývalých manželů, neoznačuje dvě osoby stejného pohlaví, které uzavřely partnerství dle zákona o registrovaném partnerství.

¹⁰³ § 2 písm. a) zákona o mediaci

¹⁰⁴ § 2 písm. b) tatáž

¹⁰⁵ K důležitosti přijetí zákona o mediaci ve věci svěření dítěte do péče viz např. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Drenk proti České republice ze dne 4. 9. 2014, sp. zn. 1071/12

¹⁰⁶ § 3 odst. 3, 4 zákona o mediaci

¹⁰⁷ § 757 odst. 1 písm. c), odst. 2 OZ

¹⁰⁸ § 99 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění

¹⁰⁹ § 99 odst. 3 tamtéž

Soudu předkládaná mediační dohoda musí být v souladu s hmotným právem. Hlavním účelem dohody je upravit stávající majetkové vztahy manželů a eliminovat budoucí spory. Proto je třeba, aby mediátorem byla osoba, která svou erudovaností zajistí, že společné jmění bude vypořádáno v souladu se zákonem.¹¹⁰ Následným napadnutím schváleného soudního smíru kvůli jeho neplatnosti dle hmotného práva se celý proces mediace a schválení mediační dohody smírem může minout účinkem a naopak vygradovat v další spory a nedůvěru v alternativní řešení sporů.

Schválení mediační dohody podléhá poplatkové povinnosti, která činí 500 Kč, bez ohledu na to, co je předmětem takové dohody.¹¹¹

Soud může účastníky upozornit na možnost využití mediace nebo také „je-li to účelné a vhodné, může předseda senátu účastníkům řízení nařídít první setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin a přerušit řízení, nejdéle však na dobu 3 měsíců.“¹¹² Výsledkem mediace může být tedy uzavření mediační dohody, která je následně předkládána soudu ke schválení, nebo jím může být to, že strany konfliktu nabudou schopnost vzájemně komunikovat a v rámci soudního řízení uzavřou smír i bez mediační dohody, nebo mohou uzavřít samy dohodu o vypořádání SJM již bez dalšího soudního řízení.

8.3 Smírčí řízení

Toto řízení je svou povahou řízením předběžným.¹¹³ Předpokladem pro řádný a žádoucí průběh smírčího řízení je zásadním faktorem vůle stran dosáhnout uzavření smíru, tzv. přetorského, a jejich nezbytná součinnost. Protože zákon vylučuje vynucení součinnosti nebo přítomnosti účastníků, je toto řízení svou podstatou založeno na dobrovolnosti, a ve svém jádru je i daleko méně formalizované. To lze spatřovat též v tom ohledu, že je třeba se řídit pouze věcnou příslušností soudu (místní příslušnost není zkoumána). Byla-li by dána věcná příslušnost krajského soudu, je oprávněn smírčí řízení provést okresní soud, včetně schválení smíru.¹¹⁴

Pokud ke schválení smíru nedojde, řízení se tím bez vydávání jakéhokoli rozhodnutí končí, neboť řízení ve věci samé podáním návrhu na provedení smírčího řízení zahájeno nebylo. Neformální je tedy i ukončení řízení v případě jeho neúspěšného průběhu.

¹¹⁰ Mediace v některých rodinně-právních věcech de lege ferenda. Právní fórum, 5/2012.

¹¹¹ Položka č. 9, bod 2 Přílohy k zákonu č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění zákona č. 87/2015 Sb.

¹¹² § 100 odst. 2 věta první občanského soudního řádu

¹¹³ Část druhá – činnost soudu před zahájením řízení, hlava první – předběžná řízení, smírčí řízení, § 67 - § 69 občanského soudního řádu

¹¹⁴ § 67 odst. 1 věta druhá občanského soudního řádu

Dojde-li ke schválení smíru, pak usnesení, jímž je smír schvalován, má účinky pravomocného rozsudku. Takové rozhodnutí je tedy vykonatelné a lze vynutit jeho splnění.¹¹⁵ Schválení smíru v rámci smírčího řízení podléhá poplatkové povinnosti.¹¹⁶

S podáním návrhu na uzavření smíru v rámci smírčího řízení zákon nespojuje hmotněprávní účinky, jako tomu je v případě probíhající mediace dle zákona o mediaci.¹¹⁷

8.4 Senátní rozhodování

V řízení před soudem jsou projednávány a rozhodovány věci buď senátem, nebo samosoudcem.^{118 119} Je-li dána civilní věcná příslušnost okresního soudu, setkáme se se senátním rozhodováním pouze ve věcech pracovních. Rozhodování senátu v jiných věcech musí stanovit zákon. V občanském soudním řádu (ani v jiném právním předpise) však žádná taková norma obsažena není. „Senáty okresního soudu se skládají z předsedy senátu a 2 přísedících.“¹²⁰

Vnímá-li člověk, že je jeho věci věnována náležitá pozornost, a případ, který se ho týká, je dostatečně projednáván, je pak pro účastníka řízení vydané rozhodnutí, i když mu jím nemusí být plně vyhověno, lépe akceptovatelné. Tato náležitá pozornost může spočívat v počtu osob, které se na rozhodování věci podílejí. Vyjádřením může být právě zavedení principu senátního rozhodování ve věcech vypořádání SJM. Laickým prvkem, kterým v senátním rozhodování v pracovních věcech jsou tzv. soudci z lidu, může být pro účastníka přínosem i v tom směru, že se na rozhodování věci podílí osoby, které nejsou, resp. nemusí být vysokoškolsky právně vzdělané. Z toho lze nabýt dojmu, že se na věc samu dokáží „podívat očima obyčejného člověka.“

V případech zavedení senátního rozhodování ve věci vypořádání SJM se ve své podstatě jedná o psychologický efekt. Domnívám se však, že v záležitostech, které plynou z manželských či rodinných vztahů, není tato úvaha zcela lichá. Samozřejmě s tímto jsou na

¹¹⁵ § 69, § 99 odst. 3 občanského soudního řádu

¹¹⁶ § 4 odst. 1 písm. g) zákona o soudních poplatcích, položka č. 9, bod 1 Sazebníku

¹¹⁷ Dle § 647 OZ v případě uzavření dohody o mimosoudním jednání věřitele a dlužníka o právu nebo o okolnosti, která právo zakládá, počne promlčecí lhůta běžet poté, co věřitel nebo dlužník výslovně odmítne v takovém jednání pokračovat; počala-li promlčecí lhůta běžet již dříve, po dobu jednání neběží.

¹¹⁸ § 36 odst. 1 občanského soudního řádu

¹¹⁹ Ústavní vyjádření je v článku 94 Ústavy;

odst. 1 - Zákon stanoví případy, kdy soudci rozhodují v senátu a jaké je jeho složení. V ostatních případech rozhodují jako samosoudci.

odst. 2 - Zákon může stanovit, ve kterých věcech a jakým způsobem se na rozhodování soudů podílejí vedle soudců i další občané.

¹²⁰ § 35 odst. 2 z. č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů

druhou stranu spjatý takové důsledky, jakými jsou zvýšené výdaje na výkon soudnictví a prodloužení doby soudního řízení.

8.5 Dodatek

Výše jsem se zabývala některými alternativními způsoby řešení vypořádání SJM.¹²¹ Zavedení laického prvku na rozhodování o vypořádání SJM a smírčí řízení zřejmě nebudou těmi nejefektivnějšími způsoby, jakými lze dosáhnout kýženého efektu. Jsem však přesvědčena, že lze nalézt velký potenciál v mediaci. Veřejnost by měla být více seznámena se skutečností, že v našem právním řádu se nachází takový nástroj, který může skutečně sporným stranám pomoci v nalezení cesty ke komunikaci a k uzavření dohody.

¹²¹ Více k alternativním řešením sporů viz např. SMOLÍK, Petr. Alternativní řešení sporů. In WINTEROVÁ, Alena (ed). *Civilní právo procesní*. 5. vydání. Praha : Linde, 2008, s. 675 – 712.

Závěr

Právní úprava manželského majetkového práva je nedílnou součástí soukromého práva. Tato právní problematika prošla určitým vývojem (např. se jí dotkla sekularizace) jako většina institutů. Problematické aspekty související se společným jměním manželů vyvstávají zejména v případě, kdy manželství zanikne rozvodem, což představuje jev společensky nežádoucí, nicméně existující. Do budoucna lze vyloučit, že by manželské majetkové právo ztratilo na významu též právě s ohledem na vysokou míru rozvodovosti.

Smyslem mé práce bylo poukázat na některé z mnoha různě se objevujících problémů, které se ve spojení s vypořádáním SJM často vyskytují, co je třeba vyložit, nabídnout vlastní pohled a formulovat názor. V současnosti vstupuje v život značná masa nových instrumentů, které na svou reflexi v advokátní či rozhodovací soudní praxi čekají.

Aspekty, kterým byl v této práci věnován prostor, jsou pouze fragmentem materie společného jmění. Při jejich volbě jsem vycházela, jak z vlastní životní zkušenosti a zkušeností mých známých, tak i ze zkušeností profesních. Téma mě dlouhodobě zajímá, prakticky jsem zjišťovala, jak probíhalo vypořádání majetkových hodnot lidí, s kterými jsem přišla do kontaktu. Všimla jsem si jejich měnících se postojů ke společně nabytému jmění, kdy za trvání manželství byl jejich přístup, dalo by se říci běžný a správný, naproti tomu v době, kdy bylo jejich manželství před rozvodem nebo nějakou dobu po něm, byl tento přístup z pohledu nezúčastněné třetí osoby poměrně iracionální. Právě tento případ jsem mohla vnímat jako nezúčastněná třetí osoba, ale také jsem se dostala do pozice, kdy jsem byla sama v pozici rozvedeného manžela a musela jsem řešit vypořádání společného jmění manželů po rozvodu manželství.

Domnívám se, že vzhledem k rekonstrukci soukromého práva a k nově koncipovanému institutu společného jmění manželů, zejména s ohledem na vyčlenění obvyklého vybavení rodinné domácnosti z masy společného jmění, je prostor pro otevření diskuse o zachování existence SJM jako atributu manželského svazku. Vymezení obvyklého vybavení rodinné domácnosti, očekávám, bude věnována značná pozornost, neboť to, co dosud patřilo do SJM, již do SJM dle zákona nenáleží. Způsob „vypořádání“ majetku spadajícího do obvyklého vybavení rodinné domácnosti je již mimo dosah majetkového práva mezi manžely. Je otázkou, kterou vyřeší až praxe v následujících letech, zda takové vyčlenění majetku z režimu SJM přineslo požadovaný efekt či zda do právního řádu vneslo komplikace, například v té podobě, že po zániku manželství bude třeba vypořádat SJM a vedle toho další movité věci, které byly podrobeny režimu obvyklého vybavení rodinné domácnosti.

Stranou zájmu nebylo ponecháno ani téma odpovědnosti za závazky. Zabývala jsem se otázkou, z jakého majetku lze uspokojit závazky vzniklé za trvání manželství, ať už jednomu z manželů nebo oběma, nebo otázkou, zda lze uspokojit závazky výlučně náležející jednomu manželovi z majetku v SJM, když závazek vznikl před uzavřením manželství. Odpovědnost za závazky je jedním ze stěžejních témat spojených s vypořádáním. V praxi je tato problematika „velmi živá“, neboť žijeme v dynamické době, kdy je velmi aktuální financování bydlení formou hypotečních úvěrů či úvěrů ze stavebních spoření. Rovněž nákupy domácích spotřebičů či pořízení letní dovolené je možno zabezpečit prostřednictvím úvěrování, což vede spoustu lidí do tzv. dluhové pasti. Dostupnost forem pořizování statků s odpovědností za závazky bezprostředně souvisí.

Po odpovědnosti za závazky, dojdeme-li až do krajností, následuje fáze vynucení splnění povinnosti prostřednictvím soudního exekutora či soudního výkonu rozhodnutí. Jak je pro dotčeného tato situace nezáviděníhodná, po právní stránce se jedná o zajímavou oblast, kde na jedné straně je třeba vynutit splnění uložené povinnosti, na druhé straně je třeba poskytnout minimální ochranu osobě povinné a jeho rodinným příslušníkům. Ať již se jedná o daňovou exekuci, exekuci prováděnou soudním exekutorem či soudní výkon rozhodnutí, vždy je třeba respektovat pravidla, kterými se taková řízení řídí, a poskytnout alespoň minimální ochranu povinnému.

Jedna kapitola diplomové práce je věnována institutu bezdůvodného obohacení, které je aktuální zejména ve vztahu k třetím osobám. Mezi manžely (bývalými manžely) není jeho uplatnění vyloučeno, ale v zásadě bude třeba nároky mezi manžely řešit v rámci řízení o vypořádání SJM, jakkoli může být subjektivně vnímáno jinak.

Dále považuji za vhodné „uvést více v život“ možnosti alternativních řešení sporů, zejména mediace. Tedy odtrhnout se od zaběhlých stereotypů při využití pouze soudního vypořádání SJM a více se zaměřit na varianty, které vůbec se soudnictvím být spojeny nemusí, nebo jen v minimální míře. Zde je samozřejmě kladen důraz na komunikaci, kterou považuji při vypořádání SJM za zásadní. Jsem přesvědčena, že právě neschopnost komunikace je důsledkem většiny sporů, ať již plynou z jakýchkoli důvodů v rodinně právních vztazích (to platí i pro spory plynoucí z relativních práv; ovšem akcentují právě ve vztazích v rodině).

Je-li nutné přistoupit k soudnímu vypořádání SJM, pak v tomto směru je judikatura soudů velmi bohatá. Zde se uplatňují jednotlivé zásady, které je třeba respektovat, aby byl naplněn záměr, který vedl k zakotvení těchto zásad, a sice rozhodnout tak, aby poměry účastníků byly vypořádány spravedlivě. A právě snaha o spravedlnost vyplývá ze zákonem

uvedených zásad při jejich jednotlivém, ale i komplexním posouzení; odtrženě nelze, neboť takto by nebylo možno dojít k závěrům o spravedlivém vypořádání. Vždy je třeba zohlednit konkrétní, jedinečné okolnosti případu individuálně i ve vzájemných souvislostech.

Výše uvedeným není zcela vyčerpáno téma problematických aspektů zániku a vypořádání SJM a vzhledem k rozsahu záležitostí, které pod něho spadají, ani být nemůže. Jedná se o téma dotýkající se téměř každého z nás. Situací, které mohou nastat, je nepřehledné množství a na každou tuto situaci, ve které se fyzická osoba jako subjekt SJM ocitá, dopadá nepochybně celá řada ustanovení s respektováním odlišností jednotlivého případu.

Zpracovávané je velmi praktickým tématem. Je předmětem celé řady publikací. Komentářová literatura jej pojímá též široce. S ohledem na novou právní úpravu po rekodifikaci soukromého práva je téma nově zpracováváno a lze tak očekávat další zajímavé publikace, ať již ve formě odborných článků či monografií.

Domnívám se, že institut společného jmění, jak jej upravuje občanský zákoník, je pojat prakticky, neboť odpovídá aktuálním potřebám společnosti. Není ovšem zcela jasné, jak bude praxe nahlížet např. na nový institut obvyklého vybavení rodinné domácnosti. Jak s sebou porevoluční vývoj nesl řadu změn ve společnosti a od té doby se velmi změnila i úprava toho, co je manželům společné, jeví se nevyhnutelným pojmout společné jmění nově, aby tato materie odrážela změny, které přinesla změna společenského systému ze socialismu v demokracii.

Shrnutí

Diplomová práce je zaměřena na několik vybraných aspektů zániku a vypořádání společného jmění manželů. Je rozčleněna do osmi kapitol. V úvodních kapitolách je popsán vývoj manželského majetkového práva a způsoby zániku společného jmění.

V dalších kapitolách je věnován prostor zejména zásadám uplatňovaným při vypořádání, tématu bezdůvodného obohacení ve vztahu ke společnému jmění a odpovědnosti za závazky.

V jedné kapitole je zpracován nový institut obvyklého vybavení rodinné domácnosti. Stranou nezůstává ani téma možných alternativních řešení sporů s poukazem na možnost využít při řešení konfliktů mediace.

Abstract

The thesis is focused on a few selected aspects of the termination and settlement of community property of spouse. It is divided into eight chapters. The introductory chapters describe the evolution of community property rights and ways of termination the joint property.

In subsequent chapters, the thesis deals mainly with particular principles applied in the settlement and with unjust enrichment in relation to the joint assets and responsibility for liabilities.

In one of the chapters, a new institute of normal family household equipment is mentioned. The work also deals with the possibility of alternative dispute resolution, particularly using mediation for resolving conflicts.

Klíčová slova/Key words

společné jmění manželů – community property of spouse

zánik - termination

nový občanský zákoník - new civil code

způsoby vypořádání - forms of settlement

principy vypořádání - principles of settlement

Použité zdroje

Monografie, učebnice, komentované zákony:

- BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013. 263 s.
- DRAŠTÍK, Antonín (ed). *Trestní zákoník : Komentář. 1. díl*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 1490 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Manželství a paragrafy*. 1. vydání. Praha. Vydavatelství a nakladatelství Computer Press, 2000. 83 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. (ed). *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1380 s.
- JANEČKOVÁ, Eva, HORÁLEK, Vladimír. *Encyklopedie pojmů nového soukromého práva*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, 2012. 205 s.
- KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech : Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1660 s.
- KNAPPOVÁ, Marta, TÉGL, Petr, ELIÁŠ, Karel (ed). *Občanský zákoník: Velký akademický komentář*. 1. svazek. Praha: Linde, 2008, 2639 s.
- KOZÁK, Jan, BUDÍN, Petr, DADAM, Alexandr, PACHL, Lukáš. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení : Komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2013. 1246 s.
- KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu: Luboš Kropáček*. 5. vydání. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s.
- OSTŘANSKÝ, Bronislav. *Malá encyklopedie islámu a muslimské společnosti*. 1. vydání. Praha: Libri, 2009, s, 121 - 123.
- WINTEROVÁ, Alena (ed). *Civilní právo procesní*. 5. vydání. Praha : Linde, 2008. 751 s.
- ZUKLÍNOVÁ, Michaela, PSUTKA, Jindřich. *Spoluvlastnictví a společné jmění manželů: § 136 - § 151 občanského zákoníku : podrobný komentář k jednotlivým ustanovením včetně vybrané judikatury a komentáře k právní úpravě této problematiky v novém občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.)*. Praha: Linde, 2012. 161 s.

Odborné časopisy:

- ČUHELOVÁ, Kateřina, ŠMÍD, Ondřej. *Mediace v některých rodinně-právních věcech de lege ferenda. Právní fórum*, 2012, č. 5.
- KRÁLÍK, Michal. Judikatura NS: Parita a disparita podílů při vypořádání SJM (BSM). *Soudní rozhledy*, 2012, č. 11-12, s. 383 – 390.
- SKARKOVÁ, Tereza. Rovnost jako právní kategorie. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2013, roč. 8, č. 1, 26 s.
- UHLÍŘ, David. První zkušenosti s novým občanským zákoníkem. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 7 – 8, s. 34.
- MELZER, Filip, TÉGL, Petr, ŠÍNOVÁ, Renáta. Odpovědnost za dluhy manžela dle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 19, s. 649 – 656.

Právní předpisy

- Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s. (Všeobecný zákoník občanský - ABGB)
- zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění zákona č. 87/2015 Sb.
- sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8
- zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993Sb. ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
- zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů
- zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

- zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 202/2012 Sb., zákona o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci)
- zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 139/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon)

Elektronické zdroje

- GAJDOŠ, Ján. *Bezodůvodné obohacení v NOZ* [online]. epravo.cz, 26. 2. 2014 [cit. 14. 4. 2015]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/bezduvodne-obohaceni-v-noz-93471.html>>.
- GONSIOROVÁ, Barbora. *K výkladu ustanovení § 3038 NOZ* [online]. epravo.cz, 13. března 2015 [cit. 15. března 2015]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/k-vykladu-ustanoveni-3038-noz-97230.html>>.
- HRMOVÁ, Monika. *K právnímu režimu obvyklého vybavení rodinné domácnosti* [online]. epravo.cz, 10. října 2014 [cit. 12. února 2015]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/k-pravnimu-rezimu-obvykleho-vybaveni-rodinne-domacnosti-94678.html?mail>>.
- CHALUPSKÁ, Lenka. *Transsexualita v českém právním řádu v kontrastu cizích moderních úprav* [online]. pravniprostor.cz, 25. 9. 2014 [cit. 2. 12. 2015]. Dostupné na <<http://www.prapniprostor.cz/clanky/rekodifikace/transsexualita-v-ceskem-pravnim-radu-v-kontrastu-cizich-modernich-uprav>>
- Pokyn č. MF-4 o stanovení lhůt při správě daní, č. j. MF-111307/2013/39. Dostupné na <<http://www.financnisprava.cz/cs/dane-a-pojistne/legislativa-a-metodika/pokyny-mf/2014>>
- ŽÍLA, Michal. *Valorizace a redukce vnosu při vypořádání společného jmění manželů dle nového občanského zákoníku* [online]. epravo.cz, 13. prosince 2013 [cit. 8. dubna 2015]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/valorizace-a-redukce-vnosu-pri-vyporadani-spolecneho-jmeni-manzelu-dle-noveho-obcanskeho-zakoniku-93110.html>>.

Judikatura:

- nález Ústavního soudu ze dne 5. 8. 2010, sp. zn. II. ÚS 3168/09
- nález Ústavního soudu ze dne 10. 11. 1998, sp. zn. I. ÚS 229/98

- rozsudek Velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. července 2014, stížnost č. 37359/09
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 4. 2012, sp. zn. 22 Cdo 2111/2010
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 3. 2012, sp. zn. 22 Cdo 3637/2010
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2011, sp. zn. 22 Cdo 3272/2010
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2010, sp. zn. 22 Cdo 3272/2010
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2012, sp. zn. 22 Cdo 1096/2011
- rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2011, sp. zn. 22 Cdo 3569/2011
- rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 9. 1971, sp. zn. 2 Cz 52/71
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2012, sp. zn. 22 Cdo 1096/2011
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 10. 2008, sp. zn. 22 Cdo 2437/2008
- rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Drenk proti České republice ze dne 4. 9. 2014, č. 1071/12
- rozhodnutí R 70/1965 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 22 Cdo 2902/2005
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2004, sp. zn. 20 Cdo 180/2003
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 11. 2014, sp. zn. 28 Cdo 1085/2013

Ostatní zdroje:

- Metodické stanovisko k přípustnosti zřídit zástavní právo k majetku v zaniklém a dosud nevypořádaném SJM pro dluhy manžela vzniklé po zániku manželství, vydané Generálním finančním ředitelstvím dne 19. 11. 2015, pod č. j. 118210/15/7100-50133-806918
- Zpráva veřejné ochránkyně práv ve věci zákazu nošení pokrývek hlavy ve střední zdravotnické škole ze dne 2. 7. 2014, sp. zn. 173/2013/DIS/EN (dostupné např. v systému ASPI)